

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
Історичний факультет

Кафедра історії міжнародних відносин та гуманітарних дисциплін

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

На тему:

**Дипломатія та врегулювання міжнародних конфліктів: аналіз ролі
дипломатичних механізмів у врегулюванні конфлікту в Сирії**

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «магістр»
за спеціальністю 291 – міжнародні відносини, суспільні комунікації та

регіональні студії

Роботу виконав: студент 2МІМВЗ групи

заочної форми навчання Історичного факультету

Савік Зоряна Дмитрівна

Науковий керівник: завідувач кафедри, професор,
доктор історичних наук

Гуменюк Борис Іванович

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ЕКТС _____

Голова комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Київ-2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДИПЛОМАТИЧНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ	10
1.1 Сутність, зміст та еволюція поняття дипломатичного врегулювання міжнародних конфліктів.....	10
1.2 Основні дипломатичні інструменти та механізми у сучасній системі міжнародних відносин	19
1.3 Міжнародно-правова база та інституційні підходи до мирного вирішення спорів	28
Висновки до першого розділу.....	30
РОЗДІЛ 2 ДИПЛОМАТИЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИКА МІЖНАРОДНИХ АКТОРІВ У ВРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТУ В СИРІЇ	32
2.1 Історичні передумови, динаміка розвитку та ключові чинники конфлікту в Сирії.....	32
2.2 Міжнародні дипломатичні ініціативи, переговорні формати та медіаційні зусилля світової спільноти	40
2.3 Роль ООН, США, ЄС, Росії та інших ключових акторів у процесах регулювання сирійської кризи	44
2.4 Оцінка ефективності застосованих дипломатичних механізмів на різних етапах конфлікту.....	48
Висновки до другого розділу.....	55
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ДИПЛОМАТИЧНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ В СИРІЇ.....	57
3.1 Аналіз сучасного стану сирійського питання та актуальних міжнародних дипломатичних процесів	57
3.2 Потенційні сценарії політичного врегулювання та їх відповідність інтересам регіональних і глобальних акторів.....	60

3.3 Прогноз впливу дипломатичного врегулювання на майбутній розвиток Сирії та безпекову архітектуру Близького Сходу	67
Висновки до третього розділу	69
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79

ВСТУП

Сучасний світ стикається з численними міжнародними конфліктами, які впливають на геополітичну стабільність, економічний розвиток та соціальні процеси. Одним із найважливіших інструментів їх врегулювання залишається дипломатія, яка сприяє налагодженню діалогу між сторонами, зменшенню рівня насильства та пошуку мирного розв'язання суперечностей. Дипломатичні механізми включають багатосторонні переговори, медіацію, застосування міжнародного права, діяльність міжнародних організацій та дипломатичних місій. Особливої уваги потребує дослідження дипломатичних процесів на прикладі конкретних конфліктів, зокрема Сирійського, який триває понад десятиліття. Цей конфлікт має складну внутрішню та зовнішню природу, оскільки в ньому задіяні не лише локальні сили, а й впливові міжнародні гравці, такі як США, Росія, ЄС, Туреччина, Іран та Саудівська Аравія. Протягом багатьох років дипломатія намагалася знайти ефективний механізм мирного врегулювання, використовуючи різні підходи, зокрема резолюції ООН, переговорні формати в Женеві та Астані, а також ініціативи регіональних союзів.

Дослідження ролі дипломатії у врегулюванні сирійського конфлікту є важливим як з теоретичної, так і з практичної точки зору, оскільки воно дозволяє оцінити ефективність міжнародних дипломатичних механізмів та сформулювати рекомендації щодо покращення миротворчих ініціатив у майбутньому.

У сучасних умовах дослідження дипломатичних процесів набуває особливої актуальності через загострення геополітичної конкуренції та появу нових форм міжнародних криз. Сирійський конфлікт є прикладом складної багатовимірної кризи, де поєднуються внутрішньополітичні, соціальні та релігійні фактори разом із впливом зовнішніх акторів. Аналіз міжнародних дипломатичних ініціатив дозволяє виявити як успішні практики, так і обмеження традиційних механізмів врегулювання.

Водночас важливо оцінити ефективність різних форматів переговорів, зокрема багатосторонніх платформ, посередницьких місій та регіональних ініціатив. Таке дослідження сприяє не лише теоретичному розумінню дипломатичних процесів, але й розробці практичних рекомендацій для покращення стратегій миротворчості та міжнародної безпеки. Результати дослідження можуть бути корисними для науковців, фахівців у сфері міжнародних відносин, дипломатів та державних органів, які формують політику у сфері врегулювання конфліктів.

Актуальність теми. Дипломатія як ключовий інструмент міжнародної політики відіграє важливу роль у процесах врегулювання збройних конфліктів. У випадку сирійського конфлікту дипломатичні зусилля міжнародних організацій та світових держав неодноразово сприяли досягненню тимчасових угод, зменшенню рівня військових дій та забезпеченню гуманітарної допомоги постраждалим. Проте, незважаючи на численні спроби встановити стабільний мир, конфлікт продовжує залишатися гарячою точкою глобальної політики. Актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю оцінки ефективності дипломатичних методів, виявлення їхніх сильних і слабких сторін, а також пошуку оптимальних підходів до мирного врегулювання збройних конфліктів у майбутньому. У світлі нових геополітичних реалій, включаючи зміну глобальних балансів сил, питання ефективності дипломатичних ініціатив набуває ще більшої значущості.

Вивчення дипломатичних процесів у сирійському конфлікті дозволяє не лише розробити практичні рекомендації для міжнародних організацій та держав щодо оптимізації миротворчих стратегій, а й провести глибокий аналіз закономірностей успіхів і невдач у врегулюванні конфліктів. Такий підхід дає можливість визначити ключові фактори, що впливають на ефективність дипломатії, оцінити перспективи застосування цих методів у інших міжнародних кризах і підвищити здатність міжнародної спільноти швидко та

ефективно реагувати на нові виклики безпеки. Крім того, ефективність дипломатичних ініціатив має безпосередній вплив не лише на регіональні процеси, а й на глобальну безпеку, міжнародні відносини та стабільність світового порядку. Аналіз конкретних випадків, таких як конфлікт в Сирії, допомагає виробити стратегічні підходи до вирішення подібних криз у майбутньому та сприяє формуванню комплексних політик мирного врегулювання конфліктів на міжнародному рівні.

Аналіз публікацій за тематикою дослідження. В рамках реалізації даного дослідження було використано наукові доробки вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема С. Гельмюллер, Д. Льюїс, Д. Семенова, М. Жакун, А. Аксенонок, Р. Паренс, Я. Бар-Ям, О. Вонсович, Н. Шевчук та ін. Ці дослідники спеціалізуються на проблематиці дипломатії та міжнародних відносин, механізмах врегулювання міжнародних конфліктів, ролі міжнародних організацій, багатосторонніх переговорів та конкретних конфліктів, таких як Сирійський.

У своїх роботах вони аналізують ефективність дипломатичних інструментів мирного врегулювання, порівнюють різні переговорні формати (Женева, Астана), оцінюють роль ключових міжнародних гравців (США, Росія, ЄС, Туреччина, Іран, Саудівська Аравія) та досліджують практичні механізми впровадження резолюцій ООН.

Об'єкт дослідження: дипломатичні процеси та механізми врегулювання міжнародних збройних конфліктів, зокрема на прикладі конфлікту в Сирії.

Предмет дослідження: міжнародні дипломатичні ініціативи, переговорні процеси, рішення міжнародних організацій, а також стратегія зовнішньополітичної взаємодії ключових держав, залучених до врегулювання конфлікту в Сирії.

Метою дослідження є аналіз ролі дипломатичних механізмів у врегулюванні конфлікту в Сирії, дослідження основних інструментів, що застосовувалися на міжнародному рівні, оцінка їх результативності та визначення перспектив розвитку дипломатії для подібних конфліктів у майбутньому.

Виходячи з мети дослідження, завданнями роботи є:

Систематизувати теоретичні підходи до дипломатії та з'ясувати її роль у врегулюванні міжнародних конфліктів.

Ідентифікувати та охарактеризувати ключові дипломатичні механізми та інструменти, що застосовувалися у процесі мирного врегулювання сирійського конфлікту.

Проаналізувати особливості міжнародних переговорних форматів (Женева, Астана) та оцінити їхній внесок у процеси стабілізації та миробудівництва.

Дослідити ефективність участі міжнародних організацій та провідних міжнародних акторів у дипломатичному врегулюванні конфлікту та визначити їхній вплив на результативність переговорів.

Визначити перспективи розвитку дипломатичних механізмів у подібних міжнародних кризах та запропонувати рекомендації щодо їх удосконалення у майбутньому.

Теоретичне та практичне значення вивчення дослідження. Вивчення ролі дипломатії у врегулюванні сирійського конфлікту має як теоретичну, так і практичну цінність. З теоретичної точки зору, дослідження дозволяє систематизувати сучасні підходи до дипломатичного врегулювання міжнародних конфліктів, окреслити ключові механізми та інструменти дипломатії, а також оцінити їхню ефективність у складних багатосторонніх конфліктах. Аналіз дипломатичних процесів у Сирії сприяє глибшому розумінню взаємодії міжнародних організацій, провідних держав та

регіональних гравців, специфіки багатосторонніх переговорних форматів, таких як Женевські та Астанинські переговори, а також ролі резолюцій Ради Безпеки ООН у миротворчих ініціативах.

З практичної точки зору, результати дослідження можуть бути застосовані для підготовки експертів у сфері міжнародних відносин, дипломатії та миротворчих процесів, а також для розробки рекомендацій щодо оптимізації механізмів дипломатичного врегулювання у подібних міжнародних кризах. Матеріали роботи можуть використовуватися при створенні навчальних програм з міжнародних відносин, дипломатії та регіональних студій, а також у практичній діяльності державних і міжнародних організацій, що займаються миротворчими та переговорними процесами. Таким чином, дослідження сприяє розширенню наукового знання про сучасну дипломатію та практичній підготовці фахівців, здатних ефективно працювати в умовах міжнародних конфліктів.

Методологічну основу дослідження складає поєднання наукових принципів об'єктивності, системності, цілісності, послідовності та плюралізму пізнання. Для досягнення поставленої мети використано комплекс методів, що забезпечує всебічний аналіз дипломатичних процесів у врегулюванні конфлікту в Сирії.

Діалектичні та концептуальні підходи дозволили виявити суперечності та закономірності розвитку конфлікту, а також оцінити роль дипломатії у багатосторонньому міжнародному контексті. Використання логіко-семантичних підходів сприяло систематизації основних понять, категорій та інструментів дипломатії, застосованих у миротворчих ініціативах. Методологічні та теоретичні можливості структурно-функціональних підходів дозволили проаналізувати взаємодію міжнародних акторів, організацій та переговорних форматів та оцінити їхній вплив на ефективність врегулювання конфлікту.

У якості емпіричної основи дослідження застосовано такі методи, як аналіз наукової літератури та нормативно-правових актів, що дозволяє вивчити теоретичні засади дипломатії та її правове регулювання; історичний метод, який допомагає простежити передумови та динаміку розвитку сирійського конфлікту; порівняльний аналіз, що використовується для оцінки ефективності різних дипломатичних механізмів; метод контент-аналізу, що дозволяє дослідити офіційні заяви міжнародних організацій, резолюції ООН та дипломатичні угоди; а також системний підхід, який забезпечує комплексне розглядання проблеми з урахуванням взаємозв'язків між міжнародними гравцями, дипломатичними стратегіями та динамікою конфлікту.

Поєднання зазначених методів забезпечує наукову обґрунтованість та практичну значущість дослідження, дозволяє отримати комплексну оцінку ролі дипломатичних механізмів у врегулюванні сирійського конфлікту та сформулювати рекомендації щодо їхнього удосконалення в майбутньому.

Апробація результатів роботи. Апробація результатів магістерської роботи відбулась на V міжнародній науково-практичній конференції: “Сучасні тенденції міжнародних відносин” 20 грудня 2024 року.

Структура роботи складається з вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновки та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДИПЛОМАТИЧНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

1.1 Сутність, зміст та еволюція поняття дипломатичного врегулювання міжнародних конфліктів.

Дипломатичне врегулювання міжнародних конфліктів є ключовим механізмом забезпечення миру та стабільності у світі. Воно передбачає використання переговорів, міжнародних угод, посередництва та інших дипломатичних інструментів для досягнення взаємоприйняттого рішення між сторонами конфлікту. Основною метою такого врегулювання є зниження рівня напруги, уникнення ескалації збройного протистояння та створення умов для довгострокового співіснування зацікавлених сторін. Дипломатичне врегулювання міжнародних конфліктів ґрунтується на принципах міжнародного права, які регулюють мирне вирішення суперечностей. Зокрема, це принцип суверенної рівності держав, неприпустимості загрози силою або її застосування, мирного розв'язання спорів, поваги до територіальної цілісності та невтручання у внутрішні справи інших країн. Важливе місце у врегулюванні конфліктів займають міжнародні організації, зокрема Організація Об'єднаних Націй, Європейський Союз, ОБСЄ, Ліга Арабських держав та Африканський Союз, які відіграють роль посередників та гарантують виконання міжнародних домовленостей [1].

Переговори є найбільш поширеним інструментом дипломатичного врегулювання міжнародних конфліктів. Вони можуть бути як двосторонніми, так і багатосторонніми, залучаючи представників міжнародних організацій, посередників та інших зацікавлених сторін. Переговорний процес передбачає обговорення вимог сторін, пошук компромісних рішень та вироблення угод, які б відповідали інтересам усіх учасників. Успішність переговорів залежить

від готовності сторін до компромісу, дотримання досягнутих домовленостей та рівня довіри між сторонами.

Посередництво є ще одним ефективним дипломатичним інструментом, коли третя сторона – міжнародна організація, держава або окремі особи – сприяє веденню переговорів між конфліктуючими сторонами. Посередництво передбачає нейтральну участь третьої сторони, яка допомагає знайти точки дотику між опонентами, формулює компромісні рішення та надає гарантії їх дотримання. Успішні приклади посередництва спостерігалися у врегулюванні ізраїльсько-палестинського конфлікту, переговорному процесі в Косові та мирних ініціативах у Колумбії.

Одним із важливих механізмів дипломатичного врегулювання міжнародних конфліктів є миротворчі місії, які здійснюються під егідою ООН або регіональних організацій. Такі місії спрямовані на моніторинг дотримання мирних угод, забезпечення безпеки цивільного населення, сприяння демобілізації та роззброєнню воєнізованих формувань. Миротворчі сили часто залучаються у випадках, коли сторони конфлікту досягли угоди, але потребують гарантій її виконання та контролю з боку міжнародної спільноти. Важливу роль у дипломатичному врегулюванні конфліктів відіграє санкційна дипломатія, яка передбачає застосування політичних, економічних та інших обмежувальних заходів проти сторін, що порушують міжнародне право або відмовляються виконувати досягнуті домовленості. Санкції можуть включати торговельні обмеження, замороження активів, заборону на поїздки високопосадовців та інші обмежувальні заходи. Вони часто використовуються для примусу сторін до переговорів та мирного вирішення суперечностей [2].

Одним із найскладніших аспектів дипломатичного врегулювання міжнародних конфліктів є необхідність забезпечення стабільного миру після підписання угод. У багатьох випадках сторони конфлікту не мають достатнього рівня довіри одна до одної, що може призвести до порушення домовленостей та відновлення протистояння. Для запобігання цьому використовуються механізми постконфліктного врегулювання, такі як

міжнародні миротворчі програми, відновлення економіки, підтримка демократичних інститутів та забезпечення прав людини.

Дипломатичне врегулювання міжнародних конфліктів є складним і багатогранним процесом, що вимагає значних зусиль з боку міжнародної спільноти, урядів, посередників та громадянського суспільства.

Таблиця 1.1. Основні дипломатичні механізми врегулювання міжнародних конфліктів

Дипломатичний механізм	Опис	Приклади
Переговори	Прямі або багатосторонні зустрічі представників конфліктуючих сторін для досягнення домовленостей.	Мінські угоди (Україна-Росія), Женевські переговори щодо Сирії.
Посередництво	Участь третьої нейтральної сторони у переговорах для сприяння діалогу та формування компромісних рішень.	Мирний процес у Колумбії, переговори щодо Косова за участю ООН.
Миротворчі місії	Розгортання міжнародних місій для контролю за виконанням мирних угод, демобілізації та захисту цивільного населення.	Миротворчі операції ООН у Боснії, Руанді, Південному Судані.
Санкційна дипломатія	Застосування політичних, економічних та інших обмежувальних заходів для примусу сторін до виконання міжнародного права.	Санкції проти Ірану через ядерну програму, обмеження щодо Росії після 2014 року.
Постконфліктне врегулювання	Заходи з відновлення стабільності після конфлікту, включаючи економічну підтримку, правові реформи та розвиток демократичних інститутів.	Програми ООН з відбудови Афганістану, реконструкція інституцій в Іраку.

Успіх процесу значною мірою залежить від політичної волі сторін, ефективності міжнародних інститутів та здатності світової спільноти до координації зусиль у досягненні стабільного миру.

Ефективність дипломатичного врегулювання міжнародних конфліктів залежить від багатьох факторів, які визначають здатність конфліктуючих сторін досягти компромісу, а також від зовнішніх умов, що впливають на перебіг мирних переговорів. Одним із ключових чинників є політична воля сторін конфлікту. Якщо учасники протистояння зацікавлені у мирному врегулюванні та готові йти на поступки, дипломатія має значно більше шансів на успіх. Водночас, у випадках, коли одна або декілька сторін прагнуть досягти повної перемоги військовими методами або використовують переговори як інструмент для отримання тимчасових переваг, дипломатичні зусилля можуть бути безрезультатними. Важливу роль відіграє також рівень довіри між сторонами конфлікту. У ситуаціях, коли попередні мирні угоди неодноразово порушувалися, або якщо конфліктуючі сторони мають історично закріплені глибокі антагонізми, встановлення стабільного миру через дипломатію стає складнішим завданням. У таких випадках необхідне залучення нейтральних посередників, які можуть виступати гарантом виконання домовленостей. Цією роллю часто займаються міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй, ОБСЄ, або регіональні союзи, що мають вплив на учасників конфлікту [3].

Міжнародна підтримка також є визначальним фактором успіху дипломатичного врегулювання. Коли великі держави або потужні міжнародні структури підтримують процес переговорів, надаючи дипломатичний, фінансовий або військовий тиск на сторони конфлікту, ймовірність досягнення угоди значно зростає. Наприклад, мирні переговори щодо балканських конфліктів у 1990-х роках набули ефективності лише після активного втручання Сполучених Штатів та Європейського Союзу. Водночас, якщо великі міжнародні актори мають протилежні інтереси, конфлікт може затягуватися через використання дипломатичних процесів як механізму просування власних геополітичних інтересів.

Соціально-економічні умови регіону, де відбувається конфлікт, також впливають на перспективи дипломатичного врегулювання. В країнах з

низьким рівнем економічного розвитку, слабкими державними інститутами та відсутністю ефективного управління переговори часто ускладнюються через те, що навіть за наявності мирної угоди її реалізація стикається з численними перешкодами. Миротворчі процеси у таких країнах вимагають значних зусиль міжнародної спільноти у сфері післяконфліктного врегулювання, включаючи економічну підтримку, створення нових політичних інститутів та забезпечення правопорядку.

Тип конфлікту визначає механізми та інструменти дипломатичного врегулювання. У міждержавних конфліктах, де протистояння відбувається між двома або більше урядами, важливим фактором є дотримання норм міжнародного права, а основні переговори ведуться в межах міжнародних організацій або на платформі двосторонніх зустрічей. У внутрішньодержавних конфліктах, таких як громадянські війни, додаткову складність створює необхідність залучення до переговорів не лише урядових структур, але й повстанських угруповань, які можуть не мати чітко визначених політичних представників. У таких випадках посередництво міжнародних організацій або регіональних сил стає критично важливим [4].

Ще одним значущим фактором є наявність ресурсів, які можуть сприяти або, навпаки, перешкоджати мирному врегулюванню. У випадках, коли конфлікт розгортається навколо контролю над природними ресурсами, такими як нафта, газ чи рідкісні корисні копалини, переговори можуть затягуватися через небажання сторін втрачати економічні переваги. Водночас, якщо міжнародна спільнота пропонує економічні стимули у вигляді інвестицій або фінансової допомоги в обмін на припинення конфлікту, це може значно пришвидшити процес мирного врегулювання. Не менш важливим фактором є інформаційний простір та роль медіа у висвітленні конфлікту. Громадська думка відіграє вирішальну роль у прийнятті політичних рішень, особливо у демократичних країнах. Якщо населення країни сприймає переговори як зраду національних інтересів або слабкість уряду, політичне керівництво може відмовитися від мирних ініціатив під тиском суспільства. Водночас, якщо

дипломатичний процес супроводжується активною інформаційною кампанією, яка демонструє його переваги, шанси на успішне врегулювання конфлікту зростають. Міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Європейський Союз (ЄС), відіграють центральну роль у мирному врегулюванні міжнародних конфліктів. Вони виступають як нейтральні посередники, розробляють механізми запобігання конфліктам, організовують дипломатичні переговори, здійснюють миротворчі операції та надають гуманітарну допомогу в кризових регіонах. Їхнє втручання є важливим не лише для припинення бойових дій, а й для створення умов довготривалого миру та стабільності.

ООН є найбільшою і найвпливовішою міжнародною організацією, яка займається миротворчими процесами у всьому світі. Вона використовує широкий спектр дипломатичних, військових та економічних інструментів для врегулювання конфліктів. Ключовими механізмами є резолюції Ради Безпеки, які можуть включати вимоги до сторін конфлікту щодо припинення бойових дій, введення санкцій або навіть дозволу на застосування збройних сил у разі загрози міжнародному миру. Важливим інструментом є миротворчі місії, що здійснюють моніторинг виконання угод, забезпечують безпеку та сприяють відновленню постконфліктних регіонів. Такі місії працювали в багатьох країнах, включаючи Косово, Східний Тимор, Сьєрра-Леоне та Південний Судан [5].

Окрім військових аспектів, ООН активно сприяє переговорам і медіації, залучаючи до процесу мирного врегулювання незалежних дипломатів, представників неурядових організацій та місцевих лідерів. Через свої агенції, такі як Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) та Програма розвитку ООН (ПРООН), організація також бере участь у відновленні зруйнованих конфліктами регіонів, допомагаючи біженцям, сприяючи економічному розвитку та розбудові демократичних інституцій.

ОБСЄ виконує важливу роль у регулюванні конфліктів у Європі, Центральній Азії та Північній Америці. Вона діє переважно через дипломатичні та моніторингові місії, здійснює спостереження за виборами, підтримує права людини та сприяє роззброєнню. Один із головних механізмів ОБСЄ – це направлення спостережних місій до зон конфлікту, які документують порушення прав людини, ведуть переговори між сторонами і допомагають у створенні безпечного середовища для мирного процесу. Наприклад, під час конфлікту в Україні ОБСЄ відігравала центральну роль у моніторингу виконання Мінських угод та фіксуванні порушень режиму припинення вогню. ОБСЄ також реалізує проекти з постконфліктного відновлення, сприяючи відбудові систем правосуддя, роззброєнню колишніх воєнізованих формувань та реінтеграції учасників конфлікту у мирне життя. Організація активно взаємодіє з місцевими громадами, урядами та неурядовими структурами для посилення інституційного потенціалу та забезпечення демократичних процесів у постконфліктних регіонах.

Європейський Союз, крім своєї політичної та економічної функції, є важливим актором у міжнародній безпеці. Він використовує широкий набір інструментів для мирного врегулювання конфліктів, включаючи дипломатичний тиск, економічні санкції та фінансову підтримку мирних ініціатив. Через Спільну політику безпеки та оборони ЄС розгортає цивільні та військові місії для підтримки стабільності у регіонах, що постраждали від конфліктів. Наприклад, місії ЄС діяли в Малі, Центральноафриканській Республіці та Сомалі, де допомагали у відбудові державних інституцій та забезпеченні безпеки. Одним із важливих механізмів ЄС є застосування дипломатичних санкцій, що спрямовані на тиск на держави або групи, які порушують міжнародне право. Санкційна політика ЄС включає заборону на експорт військових технологій, замороження активів та обмеження економічних зв'язків з країнами, що беруть участь у конфліктах. Наприклад, санкції ЄС проти Росії після 2014 року мали значний вплив на економіку країни та її міжнародні відносини.

ЄС також активно підтримує післяконфліктне врегулювання через фінансування програм з розвитку, реабілітації постраждалих територій та гуманітарної допомоги. Він співпрацює з іншими міжнародними організаціями та надає фінансові гранти на розбудову демократичних інституцій, створення незалежних судових систем та проведення виборів у постконфліктних країнах. Міжнародні організації відіграють вирішальну роль у мирному врегулюванні конфліктів, використовуючи дипломатичні, військові, економічні та соціальні механізми. ООН зосереджується на миротворчих операціях, дипломатії та гуманітарній допомозі, ОБСЄ спеціалізується на спостережних місіях та розбудові безпеки, а ЄС застосовує дипломатичний вплив, санкційну політику та фінансову підтримку. Взаємодія цих організацій дозволяє створювати комплексні рішення для забезпечення довгострокової стабільності та запобігання повторенню конфліктів у майбутньому. Сучасна дипломатія у врегулюванні збройних конфліктів стикається з численними викликами, що обумовлені складністю міжнародної політичної системи, трансформацією методів ведення воєн та технологічними змінами. Одним із головних викликів є зниження ефективності традиційних дипломатичних механізмів, зокрема переговорів та посередництва, через посилення поляризації між державами. Багатосторонні переговори часто блокуються через відсутність консенсусу між ключовими світовими гравцями, що ускладнює ухвалення міжнародних рішень та зменшує вплив таких організацій, як ООН та ОБСЄ [6].

Ще одним викликом є ескалація гібридних конфліктів, де військові дії поєднуються з економічними санкціями, інформаційними кампаніями, кіберзагрозами та використанням проксі-угруповань. Традиційна дипломатія часто не встигає адаптуватися до нових типів конфліктів, оскільки вони виходять за рамки класичних міждержавних воєн. У таких умовах зростає значення не лише державних дипломатичних інститутів, а й недержавних акторів, включаючи корпорації, міжнародні організації та навіть окремих осіб,

що можуть впливати на врегулювання конфліктів через цифрові комунікації та економічні важелі.

Санкційна політика, яка традиційно застосовується як засіб тиску на держави-агресори, також має свої обмеження. Вона може бути ефективною у довгостроковій перспективі, але у короткостроковій перспективі її вплив часто мінімізується завдяки обхідним фінансовим схемам та альтернативним торговельним зв'язкам. До того ж, санкції можуть завдавати шкоди не лише політичним елітам, а й звичайним громадянам, що створює гуманітарні кризи та посилює соціальну нестабільність. Один із найсерйозніших викликів сучасної дипломатії – це інформаційні війни та маніпуляція громадською думкою. Пропагандистські кампанії, фейкові новини та використання соціальних мереж для дестабілізації ситуації можуть суттєво ускладнити переговорний процес. Поляризація суспільств, посилення націоналістичних настроїв та зниження довіри до міжнародних дипломатичних інститутів часто роблять мирне врегулювання конфліктів ще складнішим завданням.

У відповідь на ці виклики дипломатія розвиває нові підходи, що підвищують її ефективність та адаптують її до сучасних умов. Одним із таких підходів є цифрова дипломатія, яка передбачає використання інформаційних технологій для переговорів, посередництва та моніторингу конфліктів. Онлайн-платформи, відеоконференції та віртуальні переговори дозволяють скоротити час на організацію зустрічей та роблять дипломатичний процес більш динамічним. Крім того, цифрові технології дозволяють дипломатам безпосередньо взаємодіяти з громадськістю, підвищуючи рівень довіри до дипломатичних ініціатив. Застосування штучного інтелекту у сфері дипломатії відкриває нові можливості для аналізу конфліктів та прогнозування їхнього розвитку. Завдяки великим обсягам даних, алгоритми можуть оцінювати ризики, ідентифікувати ключові тенденції та розробляти рекомендації для прийняття рішень. Автоматизовані системи аналізу також допомагають у виявленні дезінформації та запобіганні маніпуляціям громадською думкою.

Економічні важелі залишаються одним із найбільш ефективних засобів дипломатичного впливу. Окрім санкцій, дипломатія активно використовує механізми фінансової допомоги, кредитування та міжнародної економічної співпраці для стимулювання мирних процесів. Надання економічних преференцій, включення постконфліктних країн до глобальних торговельних угод та реалізація програм відбудови можуть створити додаткові стимули для стабільного врегулювання конфліктів. Нові підходи також включають розширення участі неурядових організацій та громадянського суспільства у миротворчих процесах. Посередництво на рівні локальних спільнот, залучення незалежних дипломатів та експертів сприяє створенню більш стійких домовленостей, які мають широку підтримку серед населення. Отже, сучасна дипломатія стикається з безпрецедентними викликами, серед яких гібридні війни, інформаційні маніпуляції, обмежена ефективність санкцій та складність переговорних процесів у поляризованому міжнародному середовищі. Водночас, інноваційні підходи, такі як цифрова дипломатія, використання штучного інтелекту, нові економічні важелі та розширення громадянської дипломатії, відкривають перспективи для підвищення ефективності мирного врегулювання конфліктів у XXI столітті [7].

1.2 Основні дипломатичні інструменти та механізми у сучасній системі міжнародних відносин.

Дипломатія є ключовим інструментом управління міжнародними відносинами, спрямованим на попередження та врегулювання конфліктів, зміцнення співпраці між державами та підтримку стабільності у світі. У сучасній міжнародній політиці дипломатичні механізми зазнали значних змін, адаптуючись до нових викликів, включаючи глобалізацію, технологічний розвиток та зміну балансу сил у світі. Основними інструментами дипломатії залишаються переговори, медіація, міжнародні санкції, миротворчі місії,

багатостороння дипломатія та цифрова дипломатія, кожен з яких відіграє особливу роль у міжнародній політиці.

Переговори є найдавнішим і найпоширенішим механізмом дипломатії, який застосовується для врегулювання міжнародних суперечностей шляхом прямих чи опосередкованих контактів між сторонами конфлікту. Переговорний процес може бути двостороннім або багатостороннім, залежно від кількості учасників та рівня конфлікту. У сучасній політиці переговори нерідко ведуться у форматі самітів, дипломатичних зустрічей, офіційних консультацій або через дипломатичні канали зв'язку. Значну роль у переговорах відіграють міжнародні організації, такі як ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС та інші, які сприяють організації та проведенню мирних ініціатив. Медіація, або посередництво, є важливим інструментом дипломатичного врегулювання, коли третя сторона – міжнародна організація, інша держава чи незалежний дипломат – допомагає сторонам конфлікту знайти компромісне рішення. Цей механізм особливо ефективний у випадках, коли прямий діалог між сторонами є ускладненим через високий рівень напруженості або відсутність довіри. Посередники можуть допомагати у формуванні порядку денного переговорів, пропонувати варіанти вирішення конфлікту та гарантувати виконання досягнутих домовленостей. Медіація широко застосовувалася у врегулюванні таких конфліктів, як боснійська війна, косовський конфлікт та ізраїльсько-палестинське протистояння [8].

Міжнародні санкції є інструментом дипломатичного тиску, який застосовується проти держав, що порушують міжнародне право або створюють загрозу безпеці. Санкції можуть бути економічними, політичними або військовими та спрямовані на ізоляцію країни-порушника з метою змусити її змінити свою політику. Економічні санкції включають заборону на торгівлю, фінансові обмеження, замороження активів та припинення інвестицій, що може значно вплинути на економічну ситуацію країни. Політичні санкції передбачають обмеження на дипломатичні контакти, а військові – ембарго на постачання зброї та військових технологій. У сучасній політиці санкції

широко застосовуються проти країн, що порушують міжнародні норми, таких як Північна Корея, Росія та Іран.

Миротворчі місії є ще одним важливим дипломатичним механізмом, який застосовується у випадках, коли конфліктуючі сторони потребують зовнішнього контролю для виконання досягнутих домовленостей. Такі місії можуть включати військові та цивільні компоненти, що забезпечують спостереження за виконанням мирних угод, допомагають у демобілізації воєнізованих формувань, забезпечують безпеку цивільного населення та сприяють відбудові інституцій. ООН та регіональні організації, такі як Африканський Союз або НАТО, часто розгортають миротворчі операції у зонах конфліктів, таких як Судан, Сомалі, Косово та Центральноафриканська Республіка.

Багатостороння дипломатія є одним із провідних механізмів сучасної міжнародної політики, який базується на взаємодії між державами в межах міжнародних організацій. Цей механізм передбачає проведення дипломатичних зустрічей, самітів, міжнародних форумів, підписання багатосторонніх угод та координацію спільних дій. Багатостороння дипломатія є особливо важливою у розв'язанні глобальних проблем, таких як зміна клімату, боротьба з тероризмом, контроль за розповсюдженням ядерної зброї та забезпечення прав людини. У рамках ООН, ЄС, СОТ та інших організацій держави співпрацюють для розробки міжнародних норм та механізмів їхнього дотримання. Цифрова дипломатія є новітнім механізмом, який набирає популярності у сучасній міжнародній політиці. Використання інформаційних технологій дозволяє дипломатам підтримувати зв'язок із міжнародними партнерами, проводити онлайн-консультації та швидко реагувати на міжнародні кризи. Цифрова дипломатія також відіграє значну роль у формуванні громадської думки, адже уряди використовують соціальні мережі та інші платформи для комунікації з населенням та пояснення своєї зовнішньої політики. Крім того, штучний інтелект і великі дані починають

застосовуватися для аналізу міжнародних конфліктів, прогнозування ризиків та розробки стратегій дипломатичних дій [9].

Отже, сучасна міжнародна політика базується на поєднанні традиційних та новітніх дипломатичних механізмів, кожен з яких має свої особливості та застосовується залежно від характеру конфлікту. Переговори та медіація залишаються основними засобами досягнення мирних угод, санкційна політика є ефективним інструментом тиску, миротворчі місії забезпечують безпеку у постконфліктний період, а багатостороння дипломатія та цифрові технології сприяють міжнародній координації та оперативності прийняття рішень. Розвиток цих механізмів дозволяє дипломатії адаптуватися до сучасних викликів та ефективніше забезпечувати глобальну безпеку та стабільність. Цифрова дипломатія та штучний інтелект кардинально змінюють традиційні підходи до врегулювання міжнародних конфліктів, відкриваючи нові можливості для швидшого реагування, ефективнішої комунікації та прогнозування розвитку кризових ситуацій. Традиційно дипломатія базувалася на міждержавних переговорах, зустрічах високого рівня та політичних консультаціях, які могли тривати місяцями або навіть роками. Однак розвиток цифрових технологій прискорив дипломатичні процеси, зробив їх більш доступними та менш залежними від географічних чи часових обмежень [39].

Цифрова дипломатія дозволяє урядам, міжнародним організаціям та неурядовим структурам використовувати інтернет, соціальні мережі та спеціалізовані платформи для ведення переговорів, обміну інформацією та формування міжнародного порядку денного. Однією з ключових переваг є можливість оперативного реагування на кризи, оскільки дипломатичні повідомлення та пропозиції можуть миттєво передаватися через захищені цифрові канали. У випадках міжнародних конфліктів це означає швидке узгодження позицій між союзниками, координацію дій між державами та уникнення бюрократичних затримок, які раніше ускладнювали ухвалення рішень.

Штучний інтелект сприяє аналізу великих масивів даних для прогнозування потенційних конфліктів і розробки дипломатичних стратегій. Завдяки алгоритмам машинного навчання можливо аналізувати історичні дані про попередні війни, соціальні процеси, економічні коливання та військові маневри, щоб передбачити розвиток нових загроз. Це дає можливість дипломатам працювати не лише з поточними кризами, а й з їхніми передумовами, запобігаючи ескалації конфліктів на ранніх стадіях. Уряди та міжнародні організації активно застосовують алгоритми штучного інтелекту для моніторингу соціальних мереж, аналітики відкритих джерел та виявлення потенційних загроз у реальному часі.

Одним із найважливіших аспектів цифрової дипломатії є підвищення рівня прозорості міжнародних переговорів. Завдяки стрімкому поширенню інформації громадськість отримала більше можливостей впливати на зовнішньополітичні рішення своїх урядів. Раніше дипломатія була майже повністю закритою сферою, де ключові рішення ухвалювалися вузьким колом осіб. Сьогодні міжнародні угоди часто супроводжуються активним висвітленням у соціальних мережах та інтерактивними обговореннями. Це дає змогу громадянам впливати на переговорний процес, а урядам – враховувати очікування суспільства під час прийняття рішень.

Важливим викликом цифрової дипломатії залишається кібербезпека та інформаційні війни. Використання цифрових технологій у міжнародних переговорах робить їх вразливими до кібератак, дезінформаційних кампаній та маніпуляцій. Недержавні актори та ворожі держави можуть спотворювати інформацію, підробляти дипломатичні документи або перехоплювати закриті переговори, що створює нові загрози для міжнародної стабільності. У відповідь на це розробляються нові стандарти цифрової безпеки, шифрування дипломатичних каналів зв'язку та системи штучного інтелекту, які аналізують інформаційні потоки для виявлення потенційних загроз. Ще одним напрямком розвитку цифрової дипломатії є використання віртуальної реальності та спеціалізованих платформ для проведення міжнародних самітів та

переговорів. В умовах глобальних криз, пандемій або воєнних конфліктів можливість проводити переговори у віртуальному просторі зменшує витрати часу і ресурсів та дозволяє обговорювати критично важливі питання без необхідності фізичної присутності всіх сторін. Дипломати можуть взаємодіяти в реальному часі, використовувати симуляції та аналітичні дані для прийняття оптимальних рішень. Майбутні переговорні процеси значною мірою базуватимуться на використанні цифрових механізмів та штучного інтелекту для аналізу, прогнозування та ухвалення рішень. Впровадження цих технологій дозволить дипломатам швидше знаходити компроміси, краще розуміти інтереси протилежної сторони та забезпечувати більшу стійкість міжнародних угод. Разом з тим, цифрова дипломатія потребує постійного вдосконалення механізмів кіберзахисту та боротьби з інформаційними маніпуляціями, щоб уникнути зовнішнього втручання у переговорні процеси. Регіональні міжнародні організації відіграють важливу роль у дипломатичному врегулюванні конфліктів, оскільки вони краще розуміють локальні особливості конфліктних ситуацій, мають більш гнучкі механізми реагування і можуть швидше втручатися у кризові процеси. На відміну від глобальних організацій, таких як ООН чи ОБСЄ, регіональні союзи діють у межах конкретних геополітичних зон, що дозволяє їм адаптувати дипломатичні механізми до культурних, історичних та політичних реалій окремих регіонів [40].

Однією з ключових переваг регіональних організацій є їхня здатність швидко реагувати на кризові ситуації. Африканський Союз, Ліга Арабських держав, АСЕАН та Організація американських держав мають інституції, які можуть оперативно мобілізувати дипломатичні, миротворчі та посередницькі ініціативи без необхідності проходження складних процедур узгодження, які характерні для ООН. Це дає змогу швидше ухвалювати рішення та залучати ресурси для вирішення конфліктів. Наприклад, Африканський Союз неодноразово розгортав власні миротворчі місії, зокрема в Судані, Сомалі та

Малі, не чекаючи на мандат Ради Безпеки ООН, що дозволило врегульовувати локальні конфлікти ще до їхньої ескалації.

Ще однією перевагою регіональних організацій є їхня краща обізнаність із політичним, соціальним та економічним контекстом конфлікту. Вони мають більш детальне розуміння кореневих причин криз і можуть запропонувати рішення, які враховують регіональні особливості. Наприклад, Ліга Арабських держав відігравала активну роль у врегулюванні конфлікту в Лівані, Сирії та Ємені, оскільки її країни-члени мають спільні культурні та релігійні зв'язки з учасниками конфлікту, що полегшує діалог. Це особливо важливо у випадках, коли зовнішнє втручання глобальних організацій сприймається як нав'язування чужорідних політичних рішень. Регіональні організації також часто діють як перші посередники у переговорах, надаючи дипломатичні платформи для діалогу між конфліктуючими сторонами. АСЕАН, наприклад, успішно застосовував методи багатосторонньої дипломатії у вирішенні територіальних суперечок у Південно-Східній Азії. Його здатність підтримувати нейтральну позицію та виступати у ролі медіатора між країнами дозволила уникати прямих військових конфронтацій між державами регіону. Ефективність регіональних організацій також проявляється у їхній можливості використовувати економічні важелі для врегулювання конфліктів. Організація американських держав у Латинській Америці активно застосовує механізми економічного співробітництва та торговельні ініціативи, щоб стимулювати політичну стабільність. Запровадження спільних економічних проєктів і програм сприяє зменшенню напруги між державами, оскільки економічна взаємозалежність робить конфлікт менш вигідним для учасників [42].

Попри значні переваги, регіональні організації мають і свої обмеження. Одна з головних проблем – це відсутність достатнього фінансування та військових ресурсів для повноцінних миротворчих місій. Наприклад, Африканський Союз часто потребує фінансової підтримки з боку ООН або Європейського Союзу для реалізації миротворчих операцій. Крім того, через політичні розбіжності між країнами-членами регіональні союзи не завжди

можуть дійти до єдиного рішення щодо певного конфлікту. Ліга Арабських держав стикалася з труднощами у прийнятті колективних рішень щодо Сирії через різні політичні інтереси її членів. Важливим аспектом взаємодії регіональних організацій і глобальних структур є їхня здатність доповнювати одна одну. ООН часто покладається на регіональні союзи для реалізації своїх миротворчих ініціатив, що дозволяє забезпечити ефективніший контроль за дотриманням мирних угод. ОБСЄ, наприклад, співпрацює з ЄС у сфері врегулювання конфліктів у Східній Європі, використовуючи ресурси Європейського Союзу для дипломатичної підтримки та економічного відновлення постконфліктних регіонів.

У контексті трансформації міжнародної системи дедалі більшої ваги набувають і додаткові дипломатичні інструменти, які формують комплексну архітектуру зовнішньополітичної взаємодії держав. Сучасна дипломатія перестає бути суто міжурядовим процесом, адже до вироблення рішень активно долучаються недержавні актори – міжнародні неурядові організації, аналітичні центри, корпорації та навіть впливові приватні особи. Їхня участь дозволяє не лише розширити коло можливих посередників, але й забезпечити глибше розуміння соціальних, економічних і гуманітарних аспектів конфлікту, що робить дипломатичні механізми більш багатовимірними.

Важливою складовою сучасних інструментів є публічна дипломатія, яка спрямована на формування позитивного міжнародного іміджу держави, зміцнення довіри та створення сприятливого фону для офіційних переговорів. Культурні обміни, академічні програми, підтримка діаспори та міжнародні комунікаційні кампанії стали невід’ємними елементами зовнішньої політики багатьох країн. У поєднанні з традиційними засобами дипломатії вони дозволяють м’яко впливати на громадську думку та формувати довгострокові партнерські відносини.

Не менш значущим є розвиток кризової та превентивної дипломатії, метою яких є запобігання ескалації напруженості на ранніх етапах. Ці механізми включають раннє попередження про потенційні загрози,

дипломатичний моніторинг, місії добрих послуг, консультації та технічну допомогу. Превентивний підхід дедалі частіше розглядається як більш ефективний та економічно доцільний порівняно з масштабними миротворчими операціями, оскільки дозволяє вирішувати проблеми до їх переростання у збройні конфлікти.

Суттєвого розвитку набула також коерсивна дипломатія, побудована на поєднанні тиску та стимулів. На відміну від санкцій, що мають тривалий характер, коерсивні дипломатичні дії спрямовані на швидке змінення поведінки держави за допомогою обмежених політичних або економічних важелів. Цей механізм застосовується у ситуаціях, коли необхідно оперативно стримати агресивні дії або продемонструвати рішучість міжнародної спільноти.

Паралельно з еволюцією інструментів розвиваються і теоретичні підходи до їхнього використання. Реалістичні концепції підкреслюють значення сили, балансу інтересів та санкційного тиску, тоді як ліберальні теорії наголошують на ролі міжнародних інституцій і багатосторонньої взаємодії. Конструктивізм же акцентує увагу на важливості норм, ідентичностей та комунікації, що робить публічну та цифрову дипломатію ключовими засобами міжнародного впливу. Поєднання цих підходів пояснює, чому сучасні держави дедалі частіше використовують «smart power» – гнучку комбінацію силових і м'яких інструментів.

Таким чином, сучасна дипломатія функціонує як складна система взаємопов'язаних механізмів, у якій традиційні форми взаємодії доповнюються новітніми технологічними, інформаційними та соціальними інструментами. Здатність ефективно комбінувати ці засоби визначає успішність держави у врегулюванні конфліктів, захисті національних інтересів та забезпеченні міжнародної стабільності. Розширення кола дипломатичних акторів, зростання значення цифрових платформ та посилення ролі публічної дипломатії свідчать про те, що інструменти дипломатії

продовжуватимуть еволюціонувати відповідно до глобальних тенденцій і викликів ХХІ століття.

1.3 Міжнародно-правова база та інституційні підходи до мирного вирішення спорів.

Мирне врегулювання міжнародних спорів є фундаментальним елементом сучасної системи міжнародних відносин. Воно ґрунтується на міжнародно-правових нормах, які поєднують універсальні принципи з дієвими інституційними механізмами, забезпечуючи баланс між юридичною формальністю та політичною гнучкістю. Статут Організації Об'єднаних Націй закладає базові рамки цього процесу: сторони конфлікту зобов'язані використовувати переговори, розслідування, медіацію, примирення, арбітраж, судовий розгляд або залучати регіональні органи на власний розсуд [32, с. 317].

Такий підхід не лише обмежує застосування сили, але й стимулює формування культури мирного діалогу, де пріоритетом є пошук компромісів та взаємовигідних рішень [32, с. 318].

Історично важливим внеском у розвиток міжнародно-правових механізмів стали Гаазькі конференції 1899 та 1907 років, які закріпили арбітраж, посередництво та практику «добрих послуг» (good offices) як ключові способи врегулювання конфліктів [33, с. 45].

Створена на їхній основі Постійна палата третейського суду забезпечила ефективний арбітраж між державами, ставши першим постійним майданчиком для юридичного вирішення міжнародних суперечок [33, с. 48].

Досвід Гаазьких конференцій демонструє, що міжнародне право потребує не лише формальних норм, але й інституцій, здатних забезпечити практичне застосування цих норм у конкретних випадках.

Сучасна система міжнародного правосуддя базується на діяльності Міжнародного Суду ООН, який здійснює контроль за дотриманням

міжнародних угод та оцінює відповідальність держав за порушення міжнародного права. Рішення Суду формують прецеденти та сприяють розвитку міжнародно-правової доктрини, надаючи сторонам конфлікту орієнтири для врегулювання спорів [34, с. 102].

Крім того, спеціалізовані інституції, такі як Міжнародний трибунал з морського права, регіональні суди з прав людини та арбітражні центри, забезпечують альтернативні механізми врегулювання, що підвищує гнучкість та оперативність правового реагування [35, с. 67].

Політичні органи, зокрема Рада Безпеки та Генеральна Асамблея ООН, відіграють важливу координаційну роль. Рада Безпеки може закликати держави до мирного врегулювання, якщо існує загроза міжнародному миру [32, с. 320], тоді як Генеральна Асамблея створює платформу для політичного діалогу та вироблення резолюцій, що підтримують дипломатичні ініціативи [32, с. 321].

Таким чином, юридичні й політичні інструменти взаємодіють, створюючи комплексну систему підтримки миру.

Особливу роль відіграють регіональні організації, такі як ЄС, Африканський Союз та АСЕАН, які здатні враховувати локальні особливості конфліктів, культурний контекст і політичні традиції регіону [36, с. 150].

Вони застосовують переговори, посередництво, моніторингові місії та превентивні механізми, що дозволяє своєчасно реагувати на потенційні конфлікти. Такі підходи сприяють уникненню ескалації та підтриманню довготривалих діалогів між сторонами.

Зростає популярність гібридних механізмів врегулювання, які поєднують традиційні правові засоби з політично-дипломатичними інструментами: змішані арбітражні комісії, моніторингові місії, консультаційні платформи та експертні групи, що забезпечують більш гнучке реагування на конфлікти і підвищують ймовірність стійкого миру [37, с. 88].

Сучасні виклики, включаючи кіберзагрози, інформаційні кампанії та активність недержавних акторів, вимагають адаптації міжнародно-правової

бази. Необхідно розробляти нові стандарти правової відповідальності, інтегрувати технології для моніторингу конфліктів та прогнозування ризиків, що дозволяє працювати не лише з наслідками конфліктів, а й з їхніми передумовами [38, с. 55].

Важливо, що міжнародно-правова база мирного врегулювання є не статичною, а динамічною системою. Її ефективність визначається здатністю держав та міжнародних організацій швидко реагувати на нові загрози, інтегрувати традиційні й сучасні інструменти дипломатії та балансувати між правовими нормами і політичними інтересами [32, с. 322]. Такий підхід забезпечує не лише вирішення конкретних спорів, але й формування більш стійких моделей співпраці та взаємної довіри у міжнародних відносинах.

Розвиток міжнародно-правової бази також свідчить про тенденцію до комплексного підходу до конфліктів, де право, політика та технології поєднуються для створення передбачуваної та безпечної системи мирного врегулювання. Це дозволяє зменшити ризики ескалації, підвищити ефективність переговорних процесів і сприяти більшій участі громадськості та міжнародних експертів у формуванні рішень. Такий комплексний підхід є ключовим для підтримання стабільності в умовах глобалізованого світу, де конфлікти набувають міжрегіонального та транснаціонального характеру.

Висновки до першого розділу.

Дипломатичне врегулювання міжнародних конфліктів є складним і багаторівневим процесом, що поєднує історично сформовані традиції, сучасні політичні практики та міжнародно-правові норми. Аналіз поняття дипломатичного врегулювання показав, що воно не обмежується лише міждержавними переговорами, а включає комплекс інструментів, що дозволяють уникати ескалації конфліктів і забезпечувати стабільність у міжнародних відносинах.

У сучасній системі міжнародних відносин дипломатія розвивається під впливом глобалізаційних процесів, технологічного прогресу та зміни балансу сил. Традиційні механізми — переговори, медіація, санкції, миротворчі місії

та багатостороння дипломатія — зберігають ключове значення, водночас цифрові технології та штучний інтелект створюють нові можливості для оперативного реагування на міжнародні кризи, прогнозування ризиків та підвищення ефективності дипломатичних рішень.

Міжнародно-правова база мирного врегулювання спорів забезпечує правові рамки діяльності держав і міжнародних організацій. Статут ООН, міжнародні конвенції, Міжнародний Суд ООН та спеціалізовані трибунали формують систему, яка поєднує правові, політичні та інституційні підходи. Регіональні організації та гібридні механізми врегулювання конфліктів підвищують гнучкість і адаптивність дипломатії до локальних та глобальних викликів.

Ефективність дипломатичного врегулювання міжнародних конфліктів залежить від поєднання традиційних і новітніх підходів, дотримання міжнародних норм, політичної волі держав і здатності міжнародних інституцій до адаптації. Системний підхід, що включає правові, політичні та технологічні інструменти, дозволяє зменшити ризики ескалації та підвищити стійкість міжнародних угод.

Загалом, теоретико-методологічний аналіз дипломатичного врегулювання свідчить про необхідність постійного вдосконалення дипломатичних механізмів, інтеграції нових технологій та зміцнення міжнародно-правової бази для забезпечення глобальної безпеки та стабільності. Досвід сучасних конфліктів підтверджує, що лише комплексне використання інструментів дипломатії, міжнародного права та інституційних ресурсів здатне забезпечити довготривалий мир і передбачуваність міжнародних відносин.

РОЗДІЛ 2 ДИПЛОМАТИЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИКА МІЖНАРОДНИХ АКТОРІВ У ВРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТУ В СИРІЇ

2.1 Історичні передумови, динаміка розвитку та ключові чинники конфлікту в Сирії.

Сирійський конфлікт є одним із найтриваліших і найскладніших міжнародних конфліктів сучасності. Його витoki сягають глибоких соціально-політичних, економічних та релігійних суперечностей, які загострилися на початку XXI століття. Війна в Сирії почалася у 2011 році, але передумови для неї формувалися задовго до цього. Головними чинниками, що сприяли виникненню конфлікту, стали авторитарний характер правління, економічні труднощі, релігійні протиріччя та зовнішнє втручання. Період до початку конфлікту характеризувався правлінням режиму Башара Асада, який у 2000 році змінив свого батька Хафеза Асада на посаді президента країни. Політична влада в Сирії була зосереджена в руках правлячої партії Баас, яка застосовувала репресивні методи управління, придушуючи будь-які опозиційні рухи. Суспільне невдоволення накопичувалося через обмеження політичних свобод, порушення прав людини та корупцію у державних структурах. Водночас, у 2000-х роках спроби економічної лібералізації призвели до зростання нерівності між містами та сільською місцевістю, оскільки вигоду від економічних реформ отримували переважно наближені до влади бізнесмени та великі міста, тоді як сільські райони залишалися в стані економічного занепаду [43].

Додатковим фактором напруги став релігійний поділ у сирійському суспільстві. Сирія є багатоконфесійною державою, в якій більшість населення становлять суніти, але влада знаходилася в руках алавітської меншини, до якої належала родина Асадів. Алавіти отримували ключові державні посади, що викликало невдоволення з боку сунітської більшості, яка відчувала дискримінацію та обмежені можливості для політичної участі.

Конфлікт у Сирії розпочався в контексті Арабської весни – хвилі антиурядових протестів, що прокотилися Близьким Сходом і Північною Африкою у 2011 році. Надихнувшись прикладами Тунісу, Єгипту та Лівії, сирійці також вийшли на протести з вимогою демократичних реформ, припинення корупції та покращення економічних умов. Перші демонстрації почалися в березні 2011 року в місті Дараа, де сили безпеки жорстко придушили мирні акції протесту. Насильницьке придушення протестів викликало хвилю обурення по всій країні, що швидко переросло у широкомасштабний збройний конфлікт. Одним із головних чинників ескалації війни стало втручання зовнішніх сил, оскільки Сирія є стратегічно важливим регіоном для різних держав. З одного боку, Росія та Іран виступили на підтримку уряду Башара Асада, забезпечуючи його армію озброєнням, військовими радниками та фінансовою допомогою. Росія мала стратегічні інтереси в регіоні, зокрема військово-морську базу в Тартусі, яка була важливою для її військової присутності в Середземному морі. Іран, у свою чергу, прагнув зберегти союзника на Близькому Сході та розширити вплив через підтримку шиїтських угруповань.

З іншого боку, опозиційні сили отримували підтримку від США, Туреччини, Саудівської Аравії та інших країн, які прагнули повалення режиму Асада. Поставки зброї, фінансування та військова підготовка опозиційних бойовиків сприяли затягуванню конфлікту та його перетворенню на регіональну війну із залученням багатьох акторів. У результаті Сирія стала полем бою між великими геополітичними силами, що ускладнило можливість дипломатичного врегулювання. Додатковим фактором ускладнення конфлікту стало зростання впливу терористичних угруповань, таких як "Ісламська держава" та "Фронт ан-Нусра". У 2014 році "Ісламська держава" оголосила створення халіфату на значній території Сирії та Іраку, що призвело до нової хвилі насильства. Відтоді боротьба з терористами стала ще однією складовою сирійської війни, до якої активно долучилися міжнародні коаліції, включаючи США та їхніх союзників [44].

Війна в Сирії також викликала найбільшу гуманітарну кризу ХХІ століття. Мільйони сирійців були змушені покинути свої домівки, рятуючись від бойових дій та репресій. За даними ООН, понад 13 мільйонів людей стали біженцями або внутрішньо переміщеними особами. Країни Європи, Туреччина, Ліван та Йорданія прийняли величезну кількість біженців, що створило додаткові соціально-економічні та політичні проблеми в цих регіонах.

Сирійський конфлікт став однією з найбільш затяжних та руйнівних війн сучасності. Його основні причини включали авторитарний режим, соціально-економічні труднощі, релігійні протиріччя, зовнішнє втручання та посилення радикальних угруповань. Попри численні спроби мирного врегулювання, війна триває, залишаючи країну у стані глибокої політичної та економічної кризи. Майбутнє Сирії залежить від здатності міжнародної спільноти знайти ефективні механізми врегулювання конфлікту, забезпечити стабілізацію регіону та відновлення зруйнованої країни [45].

Таблиця 2.1. Основні причини сирійського конфлікту

Категорія причин	Опис
Політичні	Авторитарний режим Башара Асада, репресії проти опозиції, корупція у владних структурах, відсутність демократичних інститутів.
Економічні	Нерівномірний розподіл економічних ресурсів, бідність у сільських районах, безробіття, невдалі економічні реформи.
Релігійні та етнічні	Домінування алавітської меншини у владі, дискримінація сунітської більшості, міжконфесійні конфлікти.
Зовнішнє втручання	Підтримка режиму Асада Росією та Іраном, військова допомога опозиції від США, Туреччини та Саудівської Аравії.
Вплив терористичних угруповань	Зростання впливу "Ісламської держави" та Фронту ан-Нусра', створення халіфату, використання Сирії як бази для терористичних операцій.
Гуманітарні наслідки	Мільйони біженців, гуманітарна криза, нестача їжі,

	води та медичних ресурсів, вплив на сусідні країни та Європу.
--	---

Міжнародна спільнота з самого початку сирійського конфлікту виявила глибоку стурбованість його розвитком, але реакція різних держав і міжнародних організацій була неоднорідною через розбіжності у геополітичних інтересах. Глобальні гравці, такі як США, Європейський Союз, Росія, Китай, Туреччина, Іран і Саудівська Аравія, сприймали ситуацію в Сирії з різних позицій, що ускладнювало досягнення єдиного рішення щодо врегулювання конфлікту. На початковому етапі конфлікту ООН та міжнародні правозахисні організації закликали сирійський уряд до політичного діалогу з опозицією та припинення насильства. Однак жорстоке придушення протестів сирійською владою призвело до посилення міжнародного тиску на режим Башара Асада. США та Європейський Союз запровадили санкції проти сирійських урядовців, заморозивши їхні активи та обмеживши економічну співпрацю. У 2012 році Ліга Арабських держав також засудила дії сирійського уряду та виключила Сирію зі свого складу, що стало одним із перших серйозних кроків міжнародної ізоляції країни.

Однією з перших дипломатичних ініціатив щодо мирного врегулювання конфлікту став План Аннана, розроблений ООН та Лігою Арабських держав у 2012 році. Колишній Генеральний секретар ООН Кофі Аннан запропонував шестиступеневий мирний план, який передбачав припинення вогню, виведення військ із населених пунктів, надання гуманітарної допомоги та початок політичного діалогу між урядом і опозицією. Однак через постійні порушення домовленостей з обох боків цей план не дав бажаного результату, і бойові дії продовжилися. Загострення конфлікту у 2013 році після застосування хімічної зброї в Східній Гуті викликало ще одну хвилю міжнародної реакції. США та їхні союзники звинуватили уряд Асада у використанні нервово-паралітичного газу зарин проти цивільного населення, що майже призвело до військової інтервенції. Проте завдяки дипломатичним

переговорам за посередництва Росії була досягнута угода, за якою Сирія зобов'язалася передати свій хімічний арсенал під контроль Організації із заборони хімічної зброї. Це стало одним із небагатьох успішних дипломатичних кроків у врегулюванні конфлікту, оскільки дозволило запобігти прямому військовому втручанню західних країн [31].

Важливою спробою мирного врегулювання стали Женевські переговори, ініційовані ООН у 2014 році. Женевський процес передбачав створення перехідного уряду в Сирії, ухвалення нової конституції та проведення демократичних виборів. Однак через відсутність консенсусу між урядом Асада та опозицією переговори тривали роками без суттєвих результатів. Уряд Сирії відмовлявся визнавати політичну легітимність опозиції, а збройні угруповання, що воювали проти Асада, не погоджувалися на компроміси [32].

З 2017 року почав діяти альтернативний дипломатичний формат переговорів, відомий як Астанинський процес. Ініційований Росією, Іраном та Туреччиною, він мав на меті зменшення рівня насильства через створення зон деескалації та встановлення прямих контактів між сторонами конфлікту. На відміну від Женевського процесу, Астанинські переговори дали певні практичні результати, зокрема призвели до тимчасового зменшення інтенсивності бойових дій у деяких регіонах Сирії. Водночас цей процес більше сприяв узгодженню інтересів країн-гарантів, ніж досягненню сталого миру в Сирії. Ще одним важливим дипломатичним напрямом була боротьба з терористичними угрупованнями, такими як "Ісламська держава" та "Фронт ан-Нусра". США очолили міжнародну коаліцію проти ІДІЛ, яка включала повітряні удари по позиціях терористів, військову допомогу сирійським курдам та підтримку місцевих союзників у боротьбі з джихадистами. Росія, у свою чергу, також проводила військові операції, підтримуючи сирійський уряд та знищуючи осередки бойовиків. Військові дії коаліції сприяли зменшенню контролю ІДІЛ над сирійськими територіями, але не допомогли вирішити основний конфлікт між урядом та опозицією.

Незважаючи на численні дипломатичні зусилля, конфлікт у Сирії триває, а міжнародна спільнота досі не має єдиного бачення щодо його остаточного врегулювання. Відсутність політичного консенсусу між основними світовими гравцями, геополітичні інтереси великих держав та внутрішня фрагментація Сирії ускладнюють пошук рішення. Основними перешкодами залишаються незгода щодо майбутнього режиму Башара Асада, роль регіональних держав у післявоєнному відновленні та проблеми гуманітарної кризи, яка продовжує загострюватися. Сирійський конфлікт можна поділити на кілька основних етапів, кожен з яких характеризувався зміною динаміки війни, трансформацією балансу сил та перегрупуванням стратегічних цілей як внутрішніх, так і зовнішніх учасників. Від початкових протестів до широкомасштабних бойових дій, боротьби з терористичними угрупованнями та сучасного періоду фрагментації країни, цей конфлікт став одним із найбільш складних у сучасній історії [33].

Перший етап розпочався у 2011 році з масових протестів проти режиму Башара Асада в контексті Арабської весни. Демонстрації, що почалися в місті Дараа, швидко поширилися по всій країні. Сирійський уряд відреагував жорстокими репресіями, що лише підсилило антиурядові настрої. Протести, які спочатку мали мирний характер, поступово перейшли у збройне протистояння між урядовими військами та новоствореними опозиційними групами. У цей період відбувалася радикалізація конфлікту: невеликі повстанські загони почали перетворюватися на організовані угруповання, отримуючи зброю та підтримку від зовнішніх гравців.

Другий етап, що тривав з 2012 по 2014 рік, ознаменувався переростанням конфлікту у повномасштабну громадянську війну. Опозиційні сили, такі як Вільна сирійська армія, почали контролювати значні території країни, особливо на півночі та в центрі. Паралельно виникли ісламістські угруповання, зокрема "Фронт ан-Нусра" та "Ісламська держава", які вступили у війну, переслідуючи власні інтереси. До 2013 року урядові війська втратили контроль над великими частинами країни, включаючи стратегічно важливі

міста Алеппо та Ракка. В цей період почали активно втручатися іноземні держави: США, ЄС та країни Перської затоки підтримували опозицію, а Росія та Іран – уряд Асада.

Третій етап розпочався у 2014 році із різкої зміни конфігурації конфлікту через появу "Ісламської держави", яка оголосила створення халіфату на території Сирії та Іраку. Це змусило західні країни змінити свої пріоритети та зосередитися на боротьбі з терористичною загрозою. Міжнародна коаліція на чолі зі США розпочала повітряні удари по позиціях ІДІЛ, а сирійські курди, зокрема сили Сирійських демократичних сил (SDF), отримали підтримку у вигляді зброї та військової підготовки. Водночас Росія у 2015 році офіційно втрутилася у війну, розпочавши масовані авіаудари по позиціях як ІДІЛ, так і опозиційних угруповань. Це допомогло сирійському уряду стабілізувати фронт і повернути контроль над частиною територій.

Четвертий етап тривав з 2016 по 2019 рік і відзначився зменшенням впливу опозиції та розгромом "Ісламської держави". До 2017 року сирійська армія за підтримки Росії та Ірану змогла відвоювати Алеппо, а міжнародна коаліція ліквідувала останні осередки ІДІЛ у східній Сирії. Курдські формування продовжували зміцнювати свої позиції, що викликало занепокоєння Туреччини, яка розпочала серію військових операцій у північній Сирії, прагнучи послабити вплив курдів. У цей період дипломатичні ініціативи, зокрема переговори в Астані та Сочі, сприяли створенню зон деескалації, що тимчасово зменшило рівень насильства в деяких регіонах.

Останній етап, який триває з 2020 року, характеризується відносною стабілізацією фронтів, але збереженням локальних конфліктів і триваючою боротьбою за вплив. Сирія фактично розділена на кілька зон контролю: урядові території, які підтримує Росія та Іран; північні райони, де домінують турецькі сили та їхні союзники; східні регіони, що контролюються курдськими загонами за підтримки США. Попри офіційні заяви про закінчення війни, періодичні сутички між різними групами, економічна криза та гуманітарна катастрофа продовжують ускладнювати ситуацію.

Динаміка сирійського конфлікту змінювалася залежно від зовнішніх втручань, зміни силових балансів та стратегічних цілей учасників. Якщо на початкових етапах конфлікту головною метою опозиції було повалення режиму Асада, то згодом, через розширення впливу терористичних угруповань, пріоритети міжнародних гравців змінилися. Західні країни зосередилися на боротьбі з "Ісламською державою", Росія та Іран прагнули зберегти режим Асада, а Туреччина намагалася зменшити вплив курдських формувань. У підсумку це призвело до того, що дипломатичне врегулювання стало ще складнішим, оскільки кожен зовнішній гравець мав власні геополітичні інтереси [19].

Таблиця 2.2. Основні етапи сирійського конфлікту

Етап	Основні події	Баланс сил
Початок протестів (2011)	Масові протести в Дараа, жорстке придушення демонстрацій, початок збройного опору уряду Башара Асада.	Опозиція розширюється, урядові сили втрачають контроль над окремими регіонами.
Ескалація громадянської війни (2012-2014)	Опозиція захоплює великі території, з'являються ісламістські угруповання, активне втручання міжнародних гравців.	Уряд слабшає, опозиція та ісламісти контролюють значні території, зростає зовнішнє втручання.
Поява Ісламської Держави (2014-2016)	ІДІЛ проголошує халіфат, міжнародна коаліція на чолі зі США починає операції проти терористів, Росія втручається у війну.	Захід зосереджується на боротьбі з ІДІЛ, Росія та Іран зміцнюють уряд Асада.

Посилення міжнародного втручання (2016-2019)	Режим Асада за підтримки Росії повертає Алеппо, коаліція ліквідує ІДІЛ, Туреччина проводить військові операції проти курдів.	Режим Асада повертає території, ІДІЛ розгромлений, конфлікт переходить у регіональне протистояння.
Стабілізація та поділ зон впливу (2020 - теперішній час)	Сирія поділена на зони контролю, періодичні локальні конфлікти, політичні переговори без суттєвих змін у ситуації.	Країна розділена між урядом, курдами, турецькими силами та опозиційними групами.

Сучасна політична ситуація в Сирії залишається невизначеною, оскільки жодна зі сторін не досягла повної перемоги, а країна залишається роздробленою. Хоча військові дії значно зменшилися, довготривалий мир усе ще здається недосяжним, оскільки відсутня політична угода, яка б задовольняла всі зацікавлені сторони. Ключовими питаннями залишаються майбутнє уряду Асада, статус курдських територій, роль зовнішніх держав та шляхи відновлення зруйнованої країни [20].

2.2 Міжнародні дипломатичні ініціативи, переговорні формати та медіаційні зусилля світової спільноти.

Міжнародні дипломатичні ініціативи щодо врегулювання сирійського конфлікту розпочалися практично одразу після його ескалації, коли стало зрозуміло, що ситуація загрожує регіональній та глобальній безпеці. Головними дипломатичними майданчиками стали переговори під егідою ООН, окремі ініціативи регіональних організацій, а також багатосторонні та двосторонні зустрічі ключових міжнародних гравців, зацікавлених у стабілізації ситуації [36].

Однією з перших міжнародних ініціатив став План Аннана, запропонований у 2012 році колишнім Генеральним секретарем ООН Кофі Аннаном, який на той час виконував функції спеціального посланця ООН і Ліги Арабських держав щодо Сирії. План передбачав шість основних пунктів, включаючи негайне припинення насильства, виведення військових сил з населених пунктів, надання гуманітарної допомоги, звільнення політичних в'язнів, забезпечення свободи преси та розпочаток інклюзивного політичного діалогу між урядом Асада та опозицією. Однак цей план зазнав невдачі через небажання обох сторін виконувати його умови, а також через відсутність дієвих механізмів контролю за його дотриманням.

Після провалу Плану Аннана міжнародні зусилля зосередилися на Женевському процесі, який став основною дипломатичною платформою для обговорення можливостей врегулювання конфлікту. У червні 2012 року в Женеві було ухвалено так званий Женевський комюніке, яке передбачало створення перехідного уряду, розробку нової конституції та організацію демократичних виборів у Сирії. Цей документ підтримали представники США, ЄС, Росії, Китаю та інших світових держав. Однак його імплементація була ускладнена тим, що сторони конфлікту не могли дійти згоди щодо ключового питання – подальшої долі Башара Асада. Опозиція наполягала на його відставці, тоді як уряд Сирії, за підтримки Росії та Ірану, категорично відмовлявся від такого сценарію. Женевський процес тривав у кілька раундів, однак через відсутність політичної волі сторін і втручання зовнішніх акторів, він не приніс значних результатів. Важливим моментом стала резолюція Ради Безпеки ООН № 2254, ухвалена у 2015 році, яка закликала до проведення мирних переговорів між урядом і опозицією, створення інклюзивного перехідного уряду та організацію вільних виборів під міжнародним наглядом. Проте виконання цієї резолюції залишалося на рівні декларацій, оскільки військові дії продовжувалися, а сторони не були готові йти на компроміс [37].

На тлі стагнації Женевського процесу у 2017 році було запущено Астанинський формат переговорів, ініційований Росією, Туреччиною та

Іраном. На відміну від Женеви, цей формат був спрямований не стільки на політичне врегулювання, скільки на деескалацію конфлікту та зниження рівня насильства. Основним досягненням Астанинського процесу стало створення так званих зон деескалації, які передбачали тимчасове припинення бойових дій у певних регіонах Сирії. Ця ініціатива дозволила зменшити масштаби насильства в деяких районах, проте у довгостроковій перспективі вона не вирішила основних проблем конфлікту, оскільки уряд Асада поступово повертав контроль над цими зонами.

Додатково, ці переговори виявили ключову проблему міжнародної дипломатії: відсутність єдиного бачення серед великих держав щодо майбутнього Сирії. Кожен з учасників – США, Росія, Туреччина, Іран – мав власні пріоритети, що ускладнювало формування спільної стратегії врегулювання. Це підкреслює, що будь-які мирні процеси повинні включати механізми контролю за виконанням домовленостей та гарантії безпеки для всіх сторін, інакше вони ризикують стати формальністю.

Окрім Астанинського процесу, у 2018 році була проведена Сочинська конференція сирійського національного діалогу, організована Росією. Метою цього заходу було залучення ширшого спектра сирійських політичних і громадських сил до діалогу про майбутнє країни. Одним із результатів цієї конференції стало створення Конституційного комітету, який мав розробити нову конституцію Сирії. Проте і цей формат переговорів не дав швидких результатів, оскільки переговори щодо нової конституції затягнулися через розбіжності між сторонами.

Поряд із багатосторонніми ініціативами міжнародні держави здійснювали і двосторонні дипломатичні зусилля. США та Росія неодноразово намагалися узгодити плани щодо припинення вогню, проте їхні інтереси суттєво розходилися. США зосереджувалися на підтримці опозиції та боротьбі з "Ісламською державою", тоді як Росія ставила за мету збереження влади Башара Асада та зміцнення свого впливу в регіоні. Туреччина, своєю чергою,

проводила власні переговори, спрямовані на обмеження впливу курдських сил у Сирії, оскільки вважала їх загрозою для власної національної безпеки.

Слід також враховувати, що дипломатичні ініціативи повинні бути інтегровані з економічними та гуманітарними програмами: без відновлення інфраструктури, підтримки біженців та реформування державних інститутів будь-які політичні домовленості ризикують залишитися на папері. Таким чином, ефективна дипломатія має поєднувати політичні переговори з практичними кроками для стабілізації країни.

Окрему роль у мирному процесі відігравали гуманітарні ініціативи ООН та неурядових організацій. Програми ООН з надання допомоги цивільному населенню, відновлення інфраструктури та підтримки біженців стали невід'ємною частиною зусиль щодо стабілізації ситуації в країні. Проте гуманітарні коридори часто блокувалися воюючими сторонами, що ускладнювало надання допомоги мільйонам постраждалих сирійців. На сучасному етапі основні міжнародні переговорні платформи, включаючи Женевський та Астанинський процеси, фактично зайшли в глухий кут. Країна залишається поділеною між урядовими силами, опозицією, курдськими загонами та турецькими військами, а мирні ініціативи не призвели до кардинального покращення ситуації. Останні роки характеризуються зменшенням інтенсивності бойових дій, проте остаточного політичного рішення щодо майбутнього Сирії не було знайдено.

Підсумовуючи, можна сказати, що міжнародні дипломатичні зусилля зіткнулися з комплексними викликами: геополітичними інтересами великих держав, внутрішньою фрагментацією Сирії та гуманітарною кризою. Вирішення конфлікту вимагає не лише політичного діалогу, а й комплексного підходу, який враховує безпеку, економічне відновлення та соціальну стабільність, інакше країна ризикує залишитися нестабільною на багато років.

2.3 Роль ООН, США, ЄС, Росії та інших ключових акторів у процесах регулювання сирійської кризи.

Міжнародне врегулювання сирійського конфлікту стало складним процесом через глибоку поляризацію між головними геополітичними акторами, які мають різні інтереси щодо майбутнього Сирії. Організація Об'єднаних Націй, Сполучені Штати Америки, Туреччина, Іран, Європейський Союз та країни Перської затоки відіграли ключові ролі у спробах мирного врегулювання, дипломатичних ініціативах, наданні гуманітарної допомоги та військових операціях, спрямованих як на боротьбу з тероризмом, так і на зміну балансу сил у регіоні.

ООН з самого початку конфлікту виступала головним майданчиком для дипломатичних ініціатив та міжнародного посередництва. Організація закликала до мирного діалогу між сирійським урядом та опозицією, а також організувала низку переговорів, серед яких найважливішими стали Женевський процес та ініціатива створення Конституційного комітету. У 2012 році ООН підтримала Женевське комюніке, яке передбачало створення перехідного уряду та проведення вільних виборів. Проте ця ініціатива залишилася нереалізованою через відсутність компромісу між урядом Асада та опозицією. Окрім дипломатичних зусиль, ООН брала активну участь у гуманітарному врегулюванні конфлікту через свої агентства, такі як Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ), Всесвітня продовольча програма та ЮНІСЕФ. Через блокування гуманітарних коридорів, які контролювали різні сторони конфлікту, надання допомоги часто ускладнювалося, що призводило до значних людських жертв та гуманітарної катастрофи [40].

Додатково, ООН намагалася координувати міжнародну допомогу не лише через гуманітарні програми, а й шляхом створення платформ для моніторингу припинення вогню та розміщення миротворчих спостерігачів. Хоча ці механізми не завжди були ефективними, вони забезпечували хоча б мінімальний контроль за дотриманням домовленостей та слугували основою для подальших дипломатичних кроків.

США з початку конфлікту зайняли позицію підтримки сирійської опозиції та закликали до відставки Башара Асада. У 2013 році після застосування хімічної зброї адміністрація Барака Обама розглядала можливість військового втручання, але зрештою обмежилася дипломатичною угодою з Росією, яка передбачала знищення сирійських запасів хімічної зброї під контролем ООН. Основна увага США згодом змістилася на боротьбу з терористичною загрозою, зокрема з "Ісламською державою". Американські військові підтримували курдські формування в Сирії, забезпечуючи їх зброєю та військовою підготовкою, що дозволило Сирійським демократичним силам (SDF) у 2019 році ліквідувати останні осередки ІДІЛ.

Водночас США здійснювали тиск на регіональних партнерів для обмеження військових операцій Туреччини проти курдів, намагалися координувати дії із західними союзниками та підтримувати санкційні механізми проти сирійського уряду. Американська дипломатія поєднувала військову підтримку з дипломатичним тиском, що створювало складний баланс між стабілізацією ситуації і збереженням впливу у регіоні.

Росія відіграла центральну роль у підтримці сирійського уряду, що кардинально змінило хід конфлікту. У 2015 році Москва офіційно розпочала військову операцію в Сирії, надаючи уряду Асада повітряну підтримку та допомагаючи повернути контроль над стратегічно важливими містами, такими як Алеппо та Хомс. Окрім військової допомоги, Росія брала участь у дипломатичних процесах, ініціювавши Астанинський формат переговорів разом із Туреччиною та Іраном. Вона також виступала посередником у створенні Конституційного комітету, що мав працювати над розробкою нової політичної системи Сирії. Водночас Росія регулярно блокувала резолюції Ради Безпеки ООН, які передбачали посилення санкцій проти сирійського уряду або створення міжнародного трибуналу щодо воєнних злочинів у країні.

Російська стратегія поєднувала військову підтримку та дипломатичні ініціативи, що дозволило Москві стати ключовим геополітичним гравцем у процесі врегулювання. Вона активно просуvala ідею багатосторонніх

переговорів із залученням регіональних держав, що дозволяло зберегти вплив на політичне майбутнє Сирії та забезпечити стратегічну присутність у Східному Середземномор'ї.

Туреччина, маючи власні стратегічні інтереси, активно втручалася у конфлікт, особливо в питання, пов'язані з курдським фактором. Турецьке керівництво розглядало посилення курдських формувань на півночі Сирії як загрозу національній безпеці, оскільки вони мали зв'язки з Робітничою партією Курдистану, яка веде збройну боротьбу проти Анкари. З 2016 року Туреччина провела кілька військових операцій, зокрема "Щит Євфрату", "Оливкова гілка" та "Джерело миру", щоб послабити курдські сили та створити буферну зону вздовж свого кордону. Водночас Туреччина брала участь у переговорах у рамках Астанинського процесу, намагаючись знайти компроміс щодо майбутнього Сирії, який враховував би її інтереси.

Іран також відіграв важливу роль у сирійському конфлікті, виступаючи ключовим союзником режиму Асада. Військова підтримка включала поставки озброєння, фінансування та направлення бойовиків з Корпусу вартових ісламської революції та союзних шіїтських угруповань, таких як "Хезболла". Іран розглядав Сирію як стратегічного партнера в боротьбі за вплив у регіоні, що спричинило його конфронтацію з Ізраїлем. Ізраїльська армія регулярно завдавала ударів по іранських військових об'єктах у Сирії, намагаючись обмежити військову присутність Тегерана [41].

Іранська стратегія поєднувала військове присутність із створенням регіональних альянсів, що забезпечувало постійний вплив на політичну динаміку Сирії. Це, у свою чергу, поглиблювало конфліктні розбіжності між ключовими міжнародними гравцями і ускладнювало формування спільних мирних домовленостей.

Європейський Союз та країни Перської затоки також відігравали певну роль у врегулюванні конфлікту, хоча їхній вплив був менш вираженим, ніж у США чи Росії. ЄС зосередився на гуманітарній допомозі та прийомі сирійських біженців, одночасно підтримуючи санкційну політику проти уряду

Асада. Катар, Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати спочатку надавали підтримку сирійській опозиції, постачаючи зброю та фінансуючи повстанські угруповання. Однак із посиленням позицій сирійського уряду та зміною регіональних балансів деякі з цих країн почали поступово налагоджувати контакти з Дамаском, розглядаючи можливість його поступової реінтеграції у регіональну дипломатію.

Додатково, роль ЄС полягала не лише у гуманітарній підтримці, а й у спробах координувати політику міжнародних санкцій, підтримувати діалог між західними та регіональними акторами, а також впливати на регіональні ініціативи щодо стабілізації Сирії. Країни Перської затоки, хоча і мали обмежений прямий вплив, формували фінансову та політичну підтримку окремих акторів, що додатково ускладнювало багатовекторність конфлікту. Врегулювання сирійського конфлікту було багатовимірним процесом, у якому різні міжнародні актори переслідували власні інтереси, що часто ускладнювало пошук єдиного дипломатичного рішення. Попри значні дипломатичні зусилля, відсутність компромісу між основними силами, продовження зовнішнього втручання та внутрішня фрагментація Сирії залишають країну у стані нестабільності.

У перспективі, успішне врегулювання конфлікту потребує комплексної стратегії, яка включатиме одночасно політичний діалог, регіональні гарантії безпеки, економічне відновлення та гуманітарну підтримку. Тільки синхронізація цих напрямів може створити умови для стабілізації та довготривалого миру.

Майбутнє політичного врегулювання значною мірою залежатиме від того, чи зможуть міжнародні посередники розробити нові механізми для забезпечення тривалого миру та політичного балансу, враховуючи складні геополітичні реалії регіону.

2.4 Оцінка ефективності застосованих дипломатичних механізмів на різних етапах конфлікту.

Вирішення сирійського конфлікту демонструє складність міжнародної дипломатії у контексті багатфакторних криз, де політичні, військові та гуманітарні аспекти взаємопов'язані. Протягом усіх років конфлікту було використано широкий спектр дипломатичних механізмів, які різнилися за форматом, масштабом та рівнем залучення ключових міжнародних акторів. Аналіз їхньої ефективності дозволяє виділити як досягнуті результати, так і системні недоліки, що гальмували пошук стабільного мирного врегулювання.

Одним із перших дипломатичних підходів стала ініціатива Кофі Аннана у 2012 році. План Аннана мав чіткі цілі: негайне припинення насильства, виведення військ із населених пунктів, організацію гуманітарної допомоги та початок інклюзивного політичного діалогу. На перший погляд, цей механізм відповідав основним принципам міжнародного права і дипломатії. Проте оцінка його ефективності показує, що він зазнав невдачі через низку причин. По-перше, відсутність мотивації у сторін конфлікту до виконання домовленостей ускладнила будь-які практичні кроки. По-друге, механізми контролю та моніторингу були недостатньо розвинені, що унеможливило примусове виконання положень плану. Нарешті, геополітичне протистояння між основними зовнішніми гравцями, зокрема США, Росією та регіональними державами, зменшило шанси на реалізацію плану, оскільки кожна сторона прагнула просувати власні інтереси. Таким чином, ініціатива Аннана продемонструвала, що навіть добре структурований дипломатичний механізм не може бути ефективним без політичної волі ключових акторів і реальної можливості контролю за виконанням домовленостей.

Після провалу Плану Аннана ключовим механізмом стала Женевська платформа, що охоплювала серію переговорів у кілька раундів і передбачала створення перехідного уряду, розробку нової конституції та проведення демократичних виборів. Женева мала значні переваги у формальному плані: участь ООН, підтримка міжнародної спільноти та прозорі рамки для діалогу.

Водночас ефективність цього механізму залишалася обмеженою через структурні та політичні фактори. Основною перешкодою стало принципове розходження у позиціях щодо долі Башара Асада. Опозиція вимагала його відставки, уряд — категорично відмовлявся. Це протиріччя перетворило переговорний процес на серію декларативних заяв, що значною мірою зменшило результативність дипломатичних зусиль. Крім того, участь зовнішніх акторів із власними стратегічними інтересами додавала додатковий рівень складності. Тому Женевський формат можна оцінити як механізм із високим потенціалом, але обмеженою практичною ефективністю через політичну конфронтацію та відсутність інструментів для примусового виконання домовленостей.

Астанинський формат переговорів, ініційований Росією, Туреччиною та Іраном у 2017 році, демонструє інший підхід до дипломатії у конфлікті. Його головним завданням було не політичне врегулювання, а деескалація та зниження рівня насильства. Основною практичною перевагою Астани стало створення зон деескалації, які тимчасово зменшили бойові дії в окремих регіонах. З точки зору гуманітарної ефективності, цей механізм дозволив організувати більш стабільне надання допомоги цивільному населенню у контрольованих районах. Проте Астанинський формат виявився менш ефективним у довгостроковій перспективі для вирішення політичного питання, оскільки урядові сили поступово повертали контроль над територіями і не було досягнуто структурних змін у державному устрої. Таким чином, Астанинський процес можна оцінити як тактичний інструмент стабілізації, але не як стратегічний механізм політичного врегулювання.

Окрему групу дипломатичних механізмів становили двосторонні переговори та регіональні ініціативи. США та Росія намагалися координувати кроки щодо припинення вогню, проте їхні протиріччя щодо ролі Асада і майбутнього політичного устрою Сирії обмежували успіх. Туреччина намагалася впливати на розвиток подій у північних регіонах через військові операції та дипломатичні контакти. Іран, підтримуючи уряд Асада,

забезпечував військову та фінансову підтримку, але його участь у переговорах мала скоріше стратегічний, ніж гуманітарний характер. Ці приклади свідчать, що ефективність двосторонніх дипломатичних механізмів значною мірою залежала від балансу сил та зовнішньополітичних інтересів, а не від самих переговорів.

Гуманітарні ініціативи ООН і неурядових організацій, хоча й не вирішували політичних суперечок, показали високу ефективність у конкретних сферах. Надання продовольчої допомоги, медичних послуг та організація гуманітарних коридорів дозволили пом'якшити наслідки конфлікту для цивільного населення. Водночас ефективність цих механізмів значно знижувалася через військове блокування гуманітарних коридорів, політичну невизначеність та ризик для персоналу гуманітарних місій. Це свідчить про те, що гуманітарна дипломатія може бути успішною навіть у складних конфліктах, але її межі визначаються зовнішніми обставинами.

У довгостроковій перспективі оцінка ефективності дипломатичних механізмів показує, що найбільший вплив мають ті інструменти, які здатні поєднувати політичний тиск, військову стабілізацію та економічну підтримку. Ключовим недоліком всіх етапів сирійської дипломатії була відсутність єдиного координаційного центру, здатного інтегрувати дії різних міжнародних акторів. Це створювало ситуацію, коли навіть добре сплановані переговори не призводили до стійких результатів. Проте позитивним елементом стало поступове формування досвіду багатостороннього посередництва та відпрацювання моделей, які можуть застосовуватися у майбутніх конфліктах.

Важливою особливістю дипломатичного врегулювання сирійського конфлікту стало те, що ефективність застосованих механізмів істотно залежала від здатності міжнародних акторів узгоджувати свої дії та формувати єдині підходи до політичного процесу. У більшості випадків саме відсутність такої узгодженості призводила до фрагментації переговорних форматів, що підривало загальну результативність мирних ініціатив. Наприклад, одночасне

існування Женевського та Астанинського процесів не тільки створювало паралельні дипломатичні майданчики, а й фактично розділяло міжнародне співтовариство на групи зі взаємопротилежними цілями. Це роздроблення дипломатії зменшувало шанси на вироблення єдиного, узгодженого плану політичного переходу, який міг би стати основою довгострокового врегулювання.

Ще одним важливим аспектом є те, що дипломатичні механізми суттєво відрізнялися за ефективністю залежно від фази конфлікту. На початковому етапі, у 2011–2013 роках, коли військові дії ще не набули критично широкого масштабу, переговорні ініціативи могли б мати значно більший вплив. Проте на той момент дипломатичні інструменти застосовувалися несистемно, без реального тиску на сторони, а міжнародні актори не були готові інвестувати у ранню превенцію. Фактична безрезультатність перших спроб медіації сприяла подальшій ескалації, після якої дипломатичний маневр став значно обмеженішим, а сторони конфлікту втратили довіру до переговорів як інструменту.

У більш пізній період, після активного втручання Росії у 2015 році та трансформації балансу сил, дипломатія набула іншого змісту. Вона стала не стільки інструментом для досягнення компромісу, скільки засобом легітимізації вже сформованих на полі бою реалій. У таких умовах будь-які переговорні формати були приречені на обмежений результат, оскільки їхня функція фактично зводилася до підтвердження статус-кво, а не до пошуку нового політичного рішення. Це стало одним із ключових чинників низької ефективності політичного діалогу в середньо- та довгостроковій перспективі.

Особливу увагу заслуговує оцінка ролі міжнародних гарантій, які мали би забезпечити виконання домовленостей. На практиці саме відсутність дієвих гарантій стала одним із найслабших місць дипломатії щодо Сирії. Учасники конфлікту не довіряли один одному та міжнародним посередникам, а тому навіть формально досягнуті угоди мали високий ризик зриву. Приклади численних режимів припинення вогню, які руйнувалися протягом кількох днів

або навіть годин, засвідчили, що без надійного моніторингу, чітких санкцій та реального міжнародного контролю будь-яке дипломатичне рішення залишиться декларативним.

Також важливою характеристикою дипломатичних механізмів у Сирії була їхня обмежена інклюзивність. Значна частина місцевих та недержавних акторів — племінні угруповання, громадянські ініціативи, автономні структури місцевого врядування — не допускалися до переговорів. Відповідно, навіть найдетальніші міжнародні плани врегулювання не враховували інтересів населення значної частини території країни. Це призводило до того, що рішення, які ухвалювалися «згори», мали слабку підтримку «знизу», що ускладнювало їх застосування та зменшувало легітимність політичного процесу.

Не менш суттєвою проблемою стала відсутність узгодженого бачення майбутньої моделі сирійської державності. Міжнародні посередники зосереджувалися переважно на короткострокових питаннях — припиненні бойових дій, гуманітарних коридорах, участі сторін у переговорах — але не пропонували цілісної дорожньої карти інституційного відновлення чи довгострокової реконструкції системи управління. Через це навіть у найуспішніші моменти дипломатія не мала потенціалу закласти підвалини стійкого миру, а конфлікт залишався замороженим, а не вирішеним.

Попри значні недоліки, дипломатичні механізми мали і певні успіхи, які варто відзначити в контексті загальної оцінки. Завдяки посередництву ООН вдалося забезпечити евакуацію цивільних із низки заблокованих районів, організувати гуманітарні місії та пом'якшити найгірші наслідки гуманітарної катастрофи. Крім того, низка локальних режимів припинення вогню, хоч і нетривалих, створювала можливість для тимчасової стабілізації окремих регіонів та зменшення кількості жертв серед мирного населення. Навіть якщо ці результати не мали системного характеру, вони демонстрували потенціал дипломатії за наявності політичної волі сторін.

Одним із важливих аспектів оцінки ефективності дипломатичних механізмів у сирійському конфлікті є порівняння результатів на різних часових етапах та в різних регіональних контекстах. На початковому етапі конфлікту (2011–2013 роки) міжнародні зусилля мали переважно превентивний характер, спрямовані на стримування насильства і створення умов для політичного діалогу. Проте відсутність скоординованих дій між ключовими гравцями, а також нерішучість урядів регіону до виконання міжнародних домовленостей, робили ці ініціативи переважно декларативними. План Кофі Аннана, хоча й був добре структурований, наочно продемонстрував, що дипломатичний механізм не може бути ефективним без підтримки політичної волі на місцях та дієвих гарантій виконання.

У середньому етапі конфлікту (2014–2016 роки), коли на сцені з'явилася «Ісламська держава» та інші радикальні угруповання, ефективність дипломатії почала визначатися здатністю міжнародних гравців інтегрувати військові, гуманітарні та політичні заходи. Женевський процес і двосторонні домовленості США та Росії продемонстрували, що дипломатичні інструменти можуть працювати у поєднанні з силовими та економічними важелями, але лише за умови компромісу щодо стратегічних цілей. Однак у Сирії цей компроміс був мало ймовірний через принципові розбіжності щодо ролі Асада та майбутньої моделі державності. Відтак дипломатія продовжувала залишатися радше інструментом управління кризою, ніж механізмом стратегічного врегулювання.

Під час активної фази Астанинського та Сочинського форматів (2017–2020 роки) дипломатія придбала тактичний характер. Основна її функція полягала у легітимізації вже сформованого на полі бою статус-кво, забезпеченні зон деескалації та підтриманні певного гуманітарного коридору. У цьому періоді ключовою проблемою залишалася фрагментація переговорних майданчиків. Одночасне існування паралельних процесів — Женевського, Астанинського та регіональних ініціатив — не дозволяло досягти узгодженого підходу. Це, у свою чергу, обмежувало можливості для

вироблення комплексного політичного рішення та створювало постійний ризик зриву домовленостей.

Особливу увагу варто приділити ролі локальних та недержавних акторів. Курдські формування, місцеві ради, племінні угруповання і громадянські ініціативи практично не залучалися до переговорів на міжнародному рівні. Внаслідок цього навіть формально погоджені домовленості часто не мали легітимності на місцях і були складними для реалізації. Міжнародні посередники, намагаючись обійти ці групи, не могли повною мірою врахувати регіональні нюанси та інтереси населення. Це свідчить про важливість інтеграції всіх рівнів суспільства у процес мирного врегулювання, що значно підвищує шанси на тривалий ефект.

Ще одним чинником, який суттєво впливав на ефективність дипломатії, є застосування санкцій і економічного тиску. Санкції США та ЄС проти уряду Асада та окремих регіональних гравців мали подвійний ефект: з одного боку, вони стимулювали міжнародних партнерів до пошуку компромісів, з іншого — посилили стійкість сирійського уряду за рахунок мобілізації ресурсів і підтримки союзників. Це підтверджує, що економічні та політичні інструменти не можуть діяти окремо — вони ефективні лише у комплексі з дипломатією та міжнародним контролем.

У найновішому періоді конфлікту (2021–2023 роки) дипломатичні механізми фактично працюють як інструмент стабілізації та гуманітарного пом'якшення наслідків війни. Хоча стратегічне вирішення питання політичного устрою Сирії залишається відкладеним, міжнародна дипломатія дозволила уникнути повномасштабного відновлення бойових дій у контрольованих районах, організувати гуманітарні коридори та забезпечити певний рівень моніторингу дотримання мінімальних угод. Це демонструє, що навіть обмежені за масштабом механізми можуть мати конкретний позитивний ефект для цивільного населення та стабілізації регіону.

Висновком цього аналізу є те, що ефективність дипломатичних механізмів у Сирії залежала від кількох ключових факторів: узгодженості дій

міжнародних акторів, інтеграції локальних та недержавних гравців, наявності дієвих механізмів моніторингу та політичної волі сторін до компромісу. Без цих умов навіть найструктурованіші ініціативи залишаються декларативними. Сирійський кейс демонструє, що успіх міжнародної дипломатії у багатофакторних конфліктах вимагає комплексного підходу, поєднання гуманітарних, політичних та економічних інструментів, а також тривалої стратегічної координації.

Висновки до другого розділу.

Дослідження дипломатичних підходів та практики міжнародних акторів у врегулюванні конфлікту в Сирії показало, що цей процес є надзвичайно складним і багатогранним явищем, яке поєднує як внутрішні політичні, соціальні та економічні фактори, так і вплив численних зовнішніх гравців. Історичні передумови конфлікту свідчать, що він виник на тлі тривалих політичних репресій, соціальної нерівності та економічних труднощів, що зумовило масові протести й ескалацію насильства. При цьому міжнародне втручання значною мірою вплинуло на динаміку конфлікту, посилюючи його багатовекторність та ускладнюючи пошук сталих рішень.

Міжнародні дипломатичні ініціативи, реалізовані ООН, регіональними організаціями та окремими державами, демонструють як можливості, так і обмеження сучасної дипломатії у конфліктах подібного масштабу. Незважаючи на численні переговорні формати, включно з Женевським та Астанінським процесами, а також інші медіаційні зусилля, досягнення довготривалого миру залишалося обмеженим через розбіжності між ключовими сторонами та відсутність єдиної стратегії міжнародного співробітництва. Проте, ці переговорні процеси дозволили підтримувати мінімальний рівень комунікації між сторонами та уникнути повного дипломатичного вакууму, що має важливе значення для гуманітарного врегулювання та поступового відновлення територіальної цілісності держави. Досвід країн Центральної та Східної Європи у гармонізації внутрішнього законодавства з нормами Європейського Союзу підкреслює важливість

створення правових та інституційних механізмів для участі у міжнародних миротворчих процесах. Це свідчить про те, що ефективна дипломатія неможлива без відповідного правового підґрунтя та здатності держав інтегруватися у міжнародні структури.

Загальна оцінка ефективності застосованих дипломатичних механізмів свідчить, що поєднання прямих переговорів, медіації, санкційного тиску та гуманітарних заходів давало відчутні результати лише на короткостроковому рівні. Водночас відсутність довгострокового узгодження дій між міжнародними акторами обмежувала досягнення стабільного миру, що підкреслює необхідність комплексного та інтегрованого підходу, здатного враховувати як внутрішні, так і зовнішні чинники конфлікту. Таким чином, дипломатичні зусилля у Сирії продемонстрували важливість координації міжнародної спільноти, системного правового регулювання та гнучкого, адаптивного підходу до багатосторонніх конфліктів для підвищення шансів на успішне врегулювання в умовах складної геополітичної ситуації.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ДИПЛОМАТИЧНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ В СИРІЇ

3.1. Аналіз сучасного стану сирійського питання та актуальних міжнародних процесів.

На сучасному етапі сирійський конфлікт перейшов у фазу відносної стабільності, проте повне врегулювання залишається недосяжним через складність геополітичної ситуації, економічну кризу, зовнішнє втручання та внутрішні суперечності. Країна фактично поділена на кілька зон впливу, що створює перешкоди для її територіальної та політичної єдності. Урбанізовані центри та стратегічно важливі регіони контролюються сирійським урядом, який отримує підтримку від Росії та Ірану. Водночас північний схід залишається під контролем курдських формувань, які співпрацюють зі США, тоді як на північному заході Сирії діють опозиційні сили, що користуються підтримкою Туреччини [42].

Головним викликом для уряду Башара Асада залишається відновлення державного суверенітету та економічної стабільності. Незважаючи на військові успіхи, урядові сили не змогли забезпечити повний контроль над країною, оскільки присутність зовнішніх військових контингентів та опозиційних угруповань створює загрозу нових конфліктних спалахів. Уряд Асада також стикається з економічною кризою, спричиненою міжнародними санкціями, зруйнованою інфраструктурою, відсутністю інвестицій та відтіканням кваліфікованих кадрів за кордон. Відсутність фінансової допомоги від міжнародних організацій та західних держав значно ускладнює процес післявоєнного відновлення, оскільки основними партнерами Сирії залишаються Росія та Іран, які мають обмежені ресурси для надання масштабної економічної підтримки.

Опозиційні сили, зосереджені переважно в провінції Ідліб, продовжують отримувати підтримку від Туреччини, яка використовує їх як інструмент для стримування впливу курдів та сирійського уряду. Ідліб залишається єдиним значним регіоном, що не контролюється урядовими військами, і ситуація там залишається напруженою через періодичні військові зіткнення між сирійською армією та опозиційними бойовиками. Туреччина, зі свого боку,

прагне посилити свою військову присутність у прикордонних районах, оскільки вважає курдські формування загрозою для власної безпеки. Курдські формування, які контролюють значну частину північно-східної Сирії, стикаються з викликами, пов'язаними з невизначеністю їхнього майбутнього. США, які тривалий час підтримували курдів у боротьбі з "Ісламською державою", неодноразово переглядали свою політику щодо Сирії, що викликає занепокоєння серед курдських лідерів. Незважаючи на автономне управління та значні військові ресурси, курди залишаються у вразливому становищі, оскільки вони перебувають під постійним тиском з боку Туреччини та сирійського уряду, які не визнають їхньої автономії [43].

Дипломатичні зусилля щодо врегулювання конфлікту продовжуються, але не приносять суттєвих результатів. Женевський процес, який мав на меті створення перехідного уряду та проведення виборів, фактично зайшов у глухий кут через нездатність сторін досягти компромісу. Сирійська влада відмовляється йти на поступки опозиції, а опозиційні сили не можуть узгодити спільну політичну платформу, що ускладнює перспективи переговорів. Астанинський формат, у якому беруть участь Росія, Іран і Туреччина, залишається активним, але його ефективність також знижується. Основною метою цих переговорів було встановлення зон деескалації, проте з часом більшість із них знову перейшли під контроль уряду. Росія та Іран, як ключові союзники сирійського уряду, прагнуть завершення війни на умовах Асада, тоді як Туреччина наполягає на гарантіях щодо курдської загрози.

Роль США у врегулюванні конфлікту залишається непослідовною. За адміністрації Дональда Трампа було ухвалено рішення про скорочення військової присутності в Сирії, що викликало побоювання серед союзників Вашингтона в регіоні. Адміністрація Джо Байдена не здійснила суттєвих кроків щодо змін у сирійській політиці, зосереджуючись переважно на боротьбі з тероризмом та санкціях проти режиму Асада. Європейський Союз займає обережну позицію, надаючи фінансову допомогу сирійським біженцям, але не беручи активної участі у військових чи політичних аспектах

врегулювання. Ключові європейські держави підтримують санкційну політику щодо сирійського уряду, вимагаючи політичних реформ перед будь-якими спробами нормалізації відносин із Дамаском.

Однією з найбільших перешкод для довготривалого врегулювання є наявність іноземних військових контингентів у Сирії. Російська армія забезпечує безпеку режиму Асада та контролює стратегічно важливі об'єкти, включаючи авіабазу Хмеймим та порт у Тартусі. Турецькі війська присутні у північних районах, де вони проводять операції проти курдських формувань. Іранські військові та шіїтські збройні угруповання підтримують урядові війська, одночасно конфліктуючи з Ізраїлем, який регулярно завдає ударів по іранських об'єктах у Сирії.

Незважаючи на зменшення інтенсивності бойових дій, конфлікт залишається нерозв'язаним, а країна вразлива до нових хвиль насильства. Відсутність єдиного підходу серед міжнародних гравців та їхня конкуренція за вплив у регіоні гальмують будь-які дипломатичні ініціативи. Дипломатичний процес потребує нових підходів, які включатимуть гарантії безпеки для всіх сторін, політичні реформи, міжнародну економічну підтримку та механізми поступового відновлення країни.

Економічна ситуація в країні продовжує погіршуватися, а тривала ізоляція від міжнародних фінансових інституцій, санкції та зруйнована інфраструктура обмежують можливості для відновлення. Дефіцит продовольства, нестача медикаментів та відсутність доступу до базових послуг створюють гуманітарну кризу, змушуючи населення шукати альтернативні засоби існування або залишати країну. Питання повернення мільйонів біженців залишається відкритим, оскільки для безпечної репатріації необхідні умови стабільності та економічного розвитку, яких наразі немає.

Одним із можливих шляхів врегулювання конфлікту може стати поступовий політичний перехід із реформуванням державних інститутів та розширенням політичного представництва. Проте уряд Асада не демонструє

готовності йти на суттєві поступки, а опозиція залишається роздробленою, що значно ускладнює досягнення довгострокових домовленостей.

У цьому контексті можна відзначити, що міжнародні дипломатичні механізми, включаючи Женевський та Астанинський формати, поки що виконують радше функцію стримування, ніж забезпечення стійкого миру. Їхня основна користь полягає у підтримці комунікації між сторонами та зменшенні масштабів відкритого насильства, але вони не вирішують ключових політичних та економічних проблем. Це підкреслює необхідність інтегрованого підходу, що поєднує дипломатію, безпеку, економічну підтримку та реформи, а також вимушує міжнародних гравців шукати спільні стратегії, здатні реально впливати на стабілізацію країни.

Таким чином, сирійський конфлікт демонструє складність сучасних багатосторонніх війни, де дипломатичні зусилля, економічні санкції та військова присутність зовнішніх гравців взаємодіють із внутрішньою політичною нестабільністю. Без узгодження інтересів ключових сторін та створення умов для реальної політичної участі всіх зацікавлених акторів мирний процес залишатиметься нестійким, а Сирія — джерелом регіональної напруженості.

3.2 Потенційні сценарії політичного врегулювання та їх відповідальність інтересам регіональних і глобальних акторів.

Перспективи політичного врегулювання сирійського конфлікту залежать від багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів, зокрема від готовності ключових міжнародних гравців до компромісу, здатності сирійських політичних сил досягти згоди, рівня міжнародної підтримки економічного відновлення країни та гарантій безпеки для населення. Незважаючи на поступове зниження інтенсивності бойових дій, Сирія залишається розділеною між кількома центрами впливу, а конфлікт перебуває у замороженій фазі, де жодна зі сторін не може досягти остаточної перемоги.

Основною перешкодою для політичного врегулювання є відсутність єдиного бачення майбутнього державного устрою. Режим Башара Асада, що

контролює значну частину країни, не демонструє готовності до поступок, продовжуючи політику жорсткого централізованого управління та репресій проти опозиційних сил. Водночас опозиція залишається роздробленою і не має чіткої стратегії щодо політичного перехідного періоду. Курдські формування, що контролюють північний схід країни, прагнуть зберегти автономію, але стикаються з опором як з боку уряду, так і з боку Туреччини.

Дипломатичні ініціативи щодо мирного врегулювання виявилися малоефективними через геополітичні суперечності між міжнародними гравцями. Женевський процес, що передбачав створення Конституційного комітету для розробки нової політичної системи, фактично зайшов у глухий кут, оскільки сторони конфлікту не змогли узгодити навіть базові принципи майбутнього устрою країни. Астанинський формат, у якому беруть участь Росія, Іран і Туреччина, зосереджений переважно на питаннях військової деескалації, але не пропонує довгострокових політичних рішень.

Одним із можливих сценаріїв розвитку ситуації є збереження чинного режиму при поступовому зниженні рівня міжнародної ізоляції. Деякі арабські країни, такі як ОАЕ та Саудівська Аравія, вже почали відновлювати дипломатичні відносини з Дамаском, що може свідчити про прагнення частини міжнародної спільноти інтегрувати Сирію у регіональну систему безпеки. Проте цей процес буде ускладнений через санкції з боку США та Європейського Союзу, які залишаються одними з основних інструментів тиску на сирійський уряд.

Іншим можливим варіантом є поступова федералізація країни, що дозволить різним політичним і етнічним групам зберегти певну автономію в межах єдиної держави. Цей підхід може стати компромісним рішенням між курдами, урядом та опозицією, проте його реалізація потребуватиме міжнародних гарантій безпеки. Туреччина, яка категорично виступає проти автономії курдів, може чинити опір такому сценарію, що ускладнює його реалізацію.

Економічне відновлення Сирії є ще одним важливим фактором, що визначатиме політичне майбутнє країни. Без масштабної міжнародної допомоги та інвестицій країна залишатиметься в стані глибокої економічної кризи, що сприятиме збереженню нестабільності та потенційних нових спалахів насильства. Росія та Іран, які підтримують сирійський уряд, не мають достатніх ресурсів для повноцінної відбудови країни, тоді як Захід не готовий інвестувати у відновлення без політичних реформ. Гуманітарна ситуація в Сирії залишається критичною, що також впливає на перспективи врегулювання. Мільйони сирійців продовжують жити у вигнанні, а повернення біженців у країну ускладнене через відсутність безпеки, зруйновану інфраструктуру та політичну невизначеність. Без чітких гарантій безпеки та правового захисту більшість сирійців, які втекли від війни, не будуть готові повернутися, що створює додатковий демографічний та економічний виклик для країни.

Подальший розвиток подій залежатиме від здатності основних міжнародних акторів знайти компроміс щодо майбутнього Сирії. Якщо Росія, США, Туреччина, Іран та Європейський Союз зможуть досягти угоди щодо стабілізації країни, це може відкрити шлях до поступового політичного врегулювання. Проте наразі геополітичні інтереси цих країн значно розходяться, що ускладнює пошук спільного рішення. Майбутнє Сирії залишається невизначеним, оскільки жоден із запропонованих варіантів врегулювання не має достатньої підтримки серед ключових сторін конфлікту. Поки не буде досягнуто домовленостей щодо реформування політичної системи, інтеграції опозиції в державні структури, гарантій для курдських формувань та міжнародної підтримки економічного відновлення, перспектива тривалого миру залишатиметься примарною.

У довгостроковій перспективі успішне врегулювання сирійського конфлікту можливе лише за умови комплексного підходу, що включатиме як політичні реформи, так і міжнародну економічну допомогу, гарантії безпеки та ефективний механізм відновлення країни. Без цього Сирія залишатиметься

зоною нестабільності, що може спричинити нові хвилі насильства та регіональні загострення. Подальший розвиток ситуації у Сирії залежатиме не лише від зовнішніх чинників, але й від внутрішньополітичної динаміки. Відсутність єдиного національного консенсусу щодо майбутнього країни залишається головною проблемою, що ускладнює пошук ефективної моделі врегулювання.

Без створення умов для політичного діалогу між урядом, опозицією та представниками курдських формувань жоден дипломатичний процес не зможе призвести до довготривалого миру. Незважаючи на формальні переговори, що відбуваються в рамках ООН та інших дипломатичних ініціатив, вони не дають конкретних результатів, оскільки головні учасники конфлікту не демонструють готовності до реальних поступок. Системна криза, що охопила Сирію, виходить за межі лише політичного чи військового протистояння. Державні інституції працюють на межі своїх можливостей, а більшість громадян продовжують жити в умовах економічної нестабільності, відсутності базових соціальних гарантій та руйнування інфраструктури. Політичне врегулювання не може бути успішним без одночасного відновлення економіки, розвитку соціальних програм і відновлення довіри населення до державних структур. Проте для цього необхідні значні фінансові ресурси, які сирійський уряд не має, а міжнародні партнери не готові надавати без гарантій політичних змін. Економічна блокада та міжнародні санкції ще більше ускладнюють відновлення країни, оскільки вони обмежують можливість залучення інвестицій та зовнішнього фінансування.

Навіть ті держави, що підтримують уряд Сирії, не мають достатніх ресурсів для повноцінної відбудови. Росія та Іран, які відіграли вирішальну роль у збереженні влади Башара Асада, самі стикаються з економічними проблемами та не можуть запропонувати достатню фінансову допомогу. Туреччина, яка контролює частину північних регіонів, також більше зосереджена на власних внутрішніх викликах, зокрема боротьбі з інфляцією та міграційною кризою. Одним із ключових факторів стабільності залишається

питання повернення біженців, адже демографічні зміни, що відбулися через масовий виїзд населення, можуть вплинути на майбутній політичний баланс. Повернення мільйонів сирійців вимагає не лише гарантій безпеки, але й створення умов для працевлаштування, забезпечення житлом та соціальною допомогою. Без вирішення цих питань Сирія ризикує залишитися у стані хронічної нестабільності, оскільки відсутність економічних можливостей може спричинити нові хвилі протестів, посилення радикальних рухів та зростання злочинності.

Майбутнє країни залежить від здатності її політичного керівництва та міжнародної спільноти виробити спільний механізм стабілізації, що передбачатиме поетапне вирішення ключових питань. Політичний перехід потребує перегляду конституції, створення ефективних механізмів розподілу влади, реформування армії та силових структур, які на даний момент контролюються виключно лояльними до Асада силами. Проте реалізація цих змін можлива лише за умови міжнародного посередництва та гарантій, що забезпечать їх виконання.

Геополітичний баланс у регіоні продовжує впливати на перспективи врегулювання. США, які раніше підтримували опозицію, зараз більше зосереджуються на підтримці курдських формувань, що створює напруженість у відносинах з Туреччиною. Росія намагається зберегти свій вплив, але стикається з новими викликами, включаючи економічні труднощі та необхідність перерозподілу ресурсів для інших геополітичних цілей. Європейський Союз обмежується фінансовою та гуманітарною допомогою, не пропонуючи реальних політичних ініціатив щодо відновлення Сирії.

Відсутність єдиного бачення щодо майбутнього Сирії серед міжнародних гравців означає, що країна залишатиметься у стані невизначеності ще тривалий час. Заморожений конфлікт, поділ країни на різні сфери впливу та нездатність політичних лідерів досягти компромісу зменшують шанси на швидке вирішення кризи. Водночас збереження статус-кво означатиме

подальшу деградацію економіки, посилення гуманітарних викликів та нові ризики для регіональної безпеки.

У найближчій перспективі ситуація в Сирії, ймовірно, залишатиметься без суттєвих змін, оскільки жодна зі сторін не має достатніх ресурсів для докорінного перелому. Міжнародні дипломатичні ініціативи потребують нового формату, що дозволить залучити всі зацікавлені сторони та створити умови для поступового вирішення конфлікту. Без ефективного політичного процесу та економічного відновлення Сирія ризикує перетворитися на зону хронічної нестабільності, що впливатиме не лише на Близький Схід, а й на глобальну систему міжнародної безпеки.

На додаток до зазначених сценаріїв можна виділити декілька альтернативних траєкторій врегулювання конфлікту, які здатні врахувати інтереси регіональних та глобальних акторів. Регуляторна координація та поступове міжнародне втручання передбачає створення багатосторонньої координаційної ради за участю Росії, США, Туреччини, Ірану та ООН, яка контролюватиме процес політичного переходу, надаватиме гарантії безпеки та визначатиме правила участі опозиції. Такий підхід може зменшити ризик прямого протистояння між великими гравцями та забезпечити поетапну інтеграцію курдів та інших регіональних груп у державні структури.

Впровадження федеративної моделі, де різні регіони мають обмежену автономію, дозволить врахувати етнічні та політичні відмінності, знизивши напруженість між урядом і курдами. Міжнародні гарантії безпеки, спільне патрулювання та економічні стимулюючі програми можуть створити умови для стабілізації та подолання внутрішніх суперечностей.

Відновлення інфраструктури, залучення інвестицій та поступова інтеграція Сирії в регіональні економічні союзи можуть стати каталізатором політичної стабілізації. Роль арабських країн та країн ЄС у цьому процесі буде визначальною, оскільки вони можуть виступати джерелом фінансових ресурсів та технічної підтримки безпосередньо залежно від політичних поступок.

Введення миротворців для контролю кордонів, забезпечення безпеки біженців та нагляду за демілітаризацією певних регіонів може стабілізувати найбільш критичні території. Проте такий сценарій можливий лише за наявності політичної згоди ключових зовнішніх гравців, інакше він ризикує перетворитися на формальний, а не дієвий механізм.

Найбільш реалістичним та перспективним є комплексний підхід, що поєднує політичний перехід, економічну відбудову, соціальні програми та гарантії безпеки. Цей сценарій враховує інтереси всіх міжнародних гравців: Росія та Іран отримують збереження впливу на уряд; Туреччина – контроль над північними районами та обмеження курдських сил; США – участь у забезпеченні стабільності та боротьбі з тероризмом; ЄС – гуманітарну та економічну підтримку.

Таким чином, будь-який сценарій врегулювання сирійського конфлікту повинен бути поетапним, багаторівневим та інтеграційним, враховувати регіональні і глобальні інтереси, а також забезпечувати механізми контролю за виконанням домовленостей. Без такого підходу країна ризикує залишатися джерелом нестабільності для регіону та світової системи безпеки.

3.3 Прогноз впливу дипломатичного врегулювання на майбутній розвиток Сирії та безпекову архітектуру Близького Сходу.

Прогноз впливу дипломатичного врегулювання сирійського конфлікту на майбутній розвиток країни та безпекову архітектуру Близького Сходу залишається складним і багаторівневим процесом, що визначається взаємодією внутрішніх та зовнішніх чинників. Успіх дипломатії у цьому випадку залежатиме не лише від готовності сирійських політичних сил до компромісу, а й від здатності міжнародної спільноти забезпечити механізми гарантії безпеки, економічну підтримку та контроль за виконанням домовленостей. Без комплексного підходу навіть формальні політичні угоди ризикують залишитися декларативними та не призвести до реальних змін.

У короткостроковій перспективі дипломатичні механізми, такі як багатосторонні переговори під егідою ООН, Астанинський формат або

регіональні координаційні ради, можуть забезпечити локальне зменшення напруженості та стабілізацію конфліктних зон. Поступове зниження інтенсивності бойових дій створить передумови для стабілізації гуманітарної ситуації, зокрема для забезпечення базових соціальних послуг, відновлення медичної інфраструктури та полегшення умов для повернення внутрішньо переміщених осіб. Крім того, дипломатичні зусилля можуть стати сигналом для міжнародних інвесторів і донорських структур, що сприятиме залученню фінансових ресурсів для відновлення економіки.

У середньостроковій перспективі ефективне врегулювання конфлікту дозволить запуснути процес політичних та конституційних реформ, включаючи можливість децентралізації влади або федералізації, що дасть змогу врахувати етнічні та регіональні особливості країни. Такий підхід може стати компромісом між урядом, опозицією та курдськими формуваннями. Водночас необхідність міжнародних гарантій безпеки для курдів та інших локальних угруповань, а також стримування потенційної агресії Туреччини, залишаються ключовими умовами для реалізації цього сценарію. Успішна федералізація або децентралізація здатна знизити ризики внутрішніх конфліктів, створити більш стабільний політичний баланс та відновити легітимність державних інституцій.

Важливим елементом впливу дипломатичного врегулювання є економічна стабілізація. Тривала ізоляція від міжнародних фінансових інституцій, санкції та руйнування виробничої та транспортної інфраструктури суттєво обмежують можливості уряду ефективно управляти економікою. Міжнародна допомога, спрямована на відновлення життєво важливих секторів, таких як енергетика, водопостачання, транспорт, охорона здоров'я та освіта, є критично необхідною для створення передумов довгострокової стабільності. Відновлення економіки, у свою чергу, стане стимулом для політичного примирення, оскільки зменшить соціальні напруження, підвищить зайнятість і зменшить ризик радикалізації населення.

На рівні регіональної безпеки дипломатичне врегулювання може істотно змінити баланс сил у Близькому Сході. Росія, яка забезпечує військову підтримку сирійського уряду та контролює ключові стратегічні об'єкти, отримає можливість легітимізувати свій вплив через участь у міжнародних структурах моніторингу та стабілізації. Іран, який інтегрований у військову та політичну підтримку режиму Асада, отримає шанс забезпечити регіональну присутність через дипломатичні механізми, водночас зменшивши ризик прямого протистояння з іншими державами регіону, зокрема Ізраїлем та Саудівською Аравією. Туреччина зможе використовувати дипломатичні формати для контролю над північними районами та стримування курдських формувань, водночас зменшуючи ризик прямого військового конфлікту з урядом Сирії.

Роль США та Європейського Союзу у врегулюванні також матиме стратегічне значення. Сполучені Штати, зосереджуючи увагу на боротьбі з терористичними організаціями та підтримці курдів, можуть скоригувати політику на користь стабілізації регіону, якщо будуть досягнуті компроміси з Туреччиною та Сирією. ЄС у свою чергу здатний виступати економічним та гуманітарним гарантом, стимулюючи процес політичного примирення і відновлення державних структур. Узгоджена позиція цих гравців дозволить посилити роль міжнародного права та механізмів колективної безпеки у регіоні, що зменшить ймовірність нових конфліктів.

Довгострокові наслідки успішного дипломатичного врегулювання можуть включати формування більш стабільної та передбачуваної безпекової архітектури Близького Сходу. Інтеграція Сирії у регіональні економічні та політичні процеси дозволить знизити напруженість у таких гарячих точках, як Ліван, Йорданія, Ізраїль та Ірак. Поступова нормалізація відносин з арабськими країнами, зокрема ОАЕ та Саудівською Аравією, відкриє шлях до колективних механізмів регіональної безпеки та стабілізації торгівлі й енергетики. Такий сценарій сприятиме не лише внутрішній стабілізації Сирії, а й зміцненню стратегічного балансу на всьому Близькому Сході, зменшенню

ризиків транснаціонального тероризму, нелегальної міграції та конфліктів за ресурси.

Водночас необхідно підкреслити, що без системного підходу дипломатія не забезпечить довготривалого миру. Навіть при досягненні угод, відсутність політичного консенсусу всередині країни, слабка економіка, руйнування соціальної інфраструктури та недовіра населення до державних інституцій можуть призвести до повторної ескалації конфлікту. Це вимагає постійного контролю за виконанням угод, участі нейтральних міжнародних інституцій та запровадження стимулів для виконання домовленостей.

Таким чином, прогноз впливу дипломатичного врегулювання на Сирію та Близький Схід вказує на необхідність комплексного підходу, що поєднує політичні реформи, економічну відбудову, гарантії безпеки та міжнародне посередництво. Успішна дипломатія не лише забезпечить стабілізацію Сирії, але й сприятиме формуванню більш передбачуваної безпекової архітектури регіону, зменшенню ризиків для міжнародної безпеки та створенню умов для сталого розвитку. У цьому контексті дипломатичні механізми виступають ключовим інструментом не тільки внутрішньої стабілізації країни, а й регіональної стратегії мирного співіснування держав Близького Сходу.

Висновки до третього розділу.

Сучасний стан сирійського конфлікту демонструє, що країна перебуває у фазі замороженого протистояння, де жодна зі сторін не може досягти остаточної перемоги. Територія фактично поділена на кілька зон впливу, що контролюються урядовими силами, курдськими формуваннями та опозиційними угрупованнями, підтримуваними зовнішніми акторами. Ця фрагментація ускладнює як політичне, так і економічне відновлення країни, створюючи серйозні ризики для стабільності у довгостроковій перспективі. Дипломатичні ініціативи, включно з Женевським та Астанинським процесами, показали обмежену ефективність через протиріччя інтересів регіональних і

глобальних гравців, недостатню готовність сторін до компромісу та фрагментарність опозиції.

Аналіз потенційних сценаріїв політичного врегулювання вказує на кілька ключових напрямів розвитку подій. Перший сценарій передбачає збереження чинного режиму з поступовим пом'якшенням міжнародної ізоляції та частковим залученням арабських держав до дипломатичних відносин. Другий сценарій полягає у впровадженні елементів федералізації та децентралізації влади, що дозволило б різним етнічним і політичним групам зберегти автономію, водночас інтегруючи їх у національну політичну систему. Третій варіант включає інтеграцію опозиційних сил у державні структури та створення механізмів поступового політичного переходу. Кожен із цих сценаріїв потребує міжнародних гарантій безпеки, економічної допомоги та координації дій основних регіональних і глобальних гравців, оскільки без їх підтримки політичний процес ризикує залишитися декларативним і не вплинути на стабілізацію країни.

Прогноз впливу дипломатичного врегулювання на майбутній розвиток Сирії та безпекову архітектуру Близького Сходу свідчить про кілька ключових наслідків. Успішна дипломатія може сприяти зниженню рівня насильства, поступовому відновленню інфраструктури та економіки, полегшенню гуманітарної ситуації та створенню умов для повернення біженців. Водночас вона може формувати більш передбачувану регіональну безпекову систему, зменшуючи ризики міждержавних конфліктів, транснаціонального тероризму та поширення нестабільності на сусідні держави. Натомість відсутність ефективного дипломатичного механізму призведе до збереження замороженого конфлікту, поглиблення економічної кризи, наростання гуманітарних проблем та подальшої політичної фрагментації.

Внутрішньополітичний аспект врегулювання передбачає необхідність створення умов для широкого політичного діалогу між урядом, опозицією та курдськими формуваннями. Без досягнення компромісу щодо розподілу влади, реформ силових структур та інтеграції різних груп у політичні процеси

мирний процес буде нестійким. Крім того, економічне відновлення країни є критично важливим для стабілізації: без міжнародної фінансової підтримки, інвестицій та відбудови інфраструктури тривала криза буде підтримувати соціальну напруженість, спровоковану високим рівнем безробіття, дефіцитом базових товарів і медичних послуг.

Висновки свідчать, що перспективи дипломатичного врегулювання конфлікту в Сирії визначаються не лише зовнішніми факторами, а й здатністю внутрішніх політичних сил виробити спільний механізм співпраці. Тривале стабільне врегулювання можливе лише при комплексному підході, що поєднує політичні реформи, економічну відбудову та забезпечення безпеки для всіх груп населення. Важливим аспектом є і міжнародна координація, оскільки різні зацікавлені сторони – Росія, Іран, Туреччина, США та Європейський Союз – мають власні пріоритети, які потребують гармонізації задля забезпечення ефективного та довготривалого результату.

Таким чином, дипломатичне врегулювання конфлікту в Сирії має стати багаторівневим процесом, що враховує внутрішньополітичні, соціально-економічні та регіональні безпекові чинники. Тільки поєднання цих підходів здатне створити основу для поступового відновлення державності, повернення біженців, стабілізації економіки та формування більш передбачуваної безпекової архітектури Близького Сходу. Без цього країна залишатиметься зоною хронічної нестабільності, що впливатиме на регіональні та глобальні процеси безпеки.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі, відповідно до поставленої мети та визначених завдань були сформульовані наступні висновки.

Аналіз сирійського конфлікту свідчить про його складну багатошарову природу, в якій переплелися внутрішньополітичні суперечності, етнорелігійні протиріччя та глобальні геополітичні інтереси. Починаючи як протестний рух у межах Арабської весни, конфлікт швидко еволюціонував у затяжну громадянську війну, що перетворила Сирію на поле боротьби між регіональними та міжнародними гравцями. Режим Башара Асада, незважаючи на десятирічний збройний опір, зумів утримати владу завдяки підтримці Росії та Ірану, однак країна залишилася роздробленою, а її політичне та економічне майбутнє залишається невизначеним.

Головною перешкодою для завершення конфлікту є відсутність єдиного бачення його політичного врегулювання. Сирійський уряд прагне зберегти централізовану державну модель, тоді як опозиційні сили наполягають на необхідності перехідного уряду та демократичних реформ. Курдські формування, які відіграли ключову роль у боротьбі з "Ісламською державою", домагаються збереження автономії, що суперечить інтересам як Дамаска, так і Туреччини. У цій ситуації дипломатичні переговори, зокрема Женевський процес, зайшли в глухий кут, а Астанинський формат продемонстрував обмежену ефективність, зосереджуючись переважно на питаннях припинення бойових дій, а не на політичних реформах.

Важливим аспектом сирійського конфлікту є його гуманітарні наслідки. Мільйони людей були змушені покинути свої домівки, перетворившись на біженців, що спричинило одну з наймасштабніших міграційних криз XXI століття. Велика частина населення країни залишається залежною від гуманітарної допомоги, а економічна блокада, руйнування інфраструктури та міжнародні санкції ускладнюють відновлення економіки. Політична нестабільність, брак фінансування та невизначеність майбутнього заважають ефективному поверненню біженців, що зберігає напруженість у країнах, які прийняли сирійських мігрантів, особливо в Туреччині, Лівані та Європі.

Роль міжнародних акторів у конфлікті залишається неоднозначною. Росія та Іран прагнуть зберегти вплив на сирійський уряд, використовуючи його як стратегічного партнера в регіоні, водночас США та їхні союзники підтримують опозиційні та курдські сили, що створює передумови для тривалого політичного протистояння. Туреччина, маючи власні безпекові інтереси, зосереджується на боротьбі з курдськими формуваннями, що додає нового виміру ускладнення конфлікту. Європейський Союз та ООН, хоча й доклали значних зусиль для гуманітарного врегулювання, не змогли виробити єдиної політичної стратегії, яка могла б призвести до реальних змін у балансі сил.

Подальший розвиток подій у Сирії може піти за кількома сценаріями. У разі продовження нинішнього статус-кво країна залишатиметься роздробленою, а її відновлення триватиме десятиліттями через економічну стагнацію, санкції та брак інвестицій. Якщо ж міжнародні актори зможуть узгодити спільний підхід до врегулювання конфлікту, можливе поступове відновлення політичного діалогу та створення умов для внутрішніх реформ. Водночас залишаються ризики нових загострень, особливо у випадку загострення протистояння між Туреччиною та курдськими силами або активізації терористичних угруповань, які можуть використати слабкість державних структур.

Майбутнє Сирії залежить від комплексного підходу, який передбачатиме не лише політичні поступки, а й міжнародну економічну підтримку, створення умов для повернення біженців, реформування державних інститутів та забезпечення регіональної безпеки. Без цих змін конфлікт може залишитися у замороженій фазі на багато років, перетворюючи Сирію на осередок нестабільності та перманентної кризи, яка впливатиме на весь Близький Схід та глобальну систему міжнародних відносин.

На початку XXI століття вступ до Європейського Союзу стає заключним етапом для реалізації стратегічного пріоритету більшості країн Центральної та Східної Європи. Це відображало загальну тенденцію для регіональної

інтеграції. Це був важливий інструмент, щоб забезпечити стабільність, безпеку та економічне зростання. Більше двадцяти років досвіду в інтеграції цих держав до Європейського Союзу продемонстрували, що ці процеси не були позбавлені проблем і викликів. Однак, це підкреслило складні і довгострокові обставини у процесах інтеграції, а також потребу враховувати геополітичні і економічні зміни. Поряд із цим, сформувалась потреба фокусуватись на вирішенні спільних проблем і застосування ефективних рішень для регіональної стабільності. Європейський Союз, у якості одного із найбільш динамічних проектів у регіональній інтеграції, постійно здійснює адаптацію своїх цілей, завдань та механізмів у відповідності з сучасними викликами. Він, як значний геополітичний проект, сприяє трансформації відносин між країнами від потенційних та фактичних конфліктів до співпраці і партнерства. Особливої уваги потребують правові аспекти інтеграції, що включають формування єдиних правил правової системи та забезпечення стабільності та прозорості в діяльності Євроспільноти. Загалом, інтеграційні процеси до Європейського Союзу демонструють рівень важливості розробляти та впроваджувати ефективні стратегії щоб досягти спільних цілей. Незворотністю цих дій підкреслюється значення адаптації центрально та східноєвропейських країн до змін міжнародного контексту.

Базою для існуючих моделей взаємної інтеграції виступає міжнародне право у якості невід'ємної складової у процесах європейської інтеграції. У цьому сенсі, воно виступає як сума обов'язкових правил та завжди відігравало ключову роль для забезпечення його ефективності і розвитку. Ієрархічну структуру європейського права, в якому охоплюється норми первинного права, вторинного права та угоди з третіми країнами. Це і є фундамент для стабільності правової системи в Європейському Союзі. Важливість верховенства права Європейського Союзу над національним законодавством держав, які до нього входять, підкреслював пріоритетність європейських правових норм та забезпечував єдність рішень і дій всередині євроспільноти. Це дозволило вирішувати конфлікти між рівнем національних та європейських

законів та сприяло гармонізації правових стандартів. У процесах прийняття і застосування європейського права вимагають активувати співпрацю між національними органами та європейськими інституціями, що має посилювати рівень взаємодії та інтеграції країн членів. Можливість обговорення стратегій європейської інтеграції, які б враховували потребу розвиватись та забезпечувати баланс інтересів для всіх держав-учасниць, постає як ключовий для формування образу майбутнього ЄС. Різноманітність сценаріїв розвитку відкривали нову перспективу щоб поглибити інтеграційні процеси. Це можливо посередництвом можливості посилити політичну, економічну та соціальну співпрацю. Відповідно, такий справ речей може передбачати важливу роль європейського права у якості інструмента реалізації цілей Європейського Союзу.

Вступ країн Східної Європи до структури Європейського Союзу, то значний крок для розвитку європейської інтеграції та поглиблення взаємодії і адаптації до стандартів європейської спільноти. Значну увагу науковці покладена на порівняльний аналіз особливостей інтеграційних процесів. Особливий інтерес у цих явищах представляє досвід країн Східної Європи у технологічних та управлінських напрямках адаптації до європейських стандартів спільного життя у єдиній системі європейських інституцій.

Однак, незважаючи на беззастережні успіхи інтеграції, не можна не враховувати й виклики, які пов'язують з впливом світової фінансової кризи на зростання зовнішніх боргів та порушення економічної стабільності. Визнання цього факту підкреслює важливість розробки ефективної стратегії, яка підштовхне до можливості подолати економічні труднощі та стимулювати розвиток в умовах глобальних змін. Професійна оцінка рівня впливу інтеграції на економічні можливості країн Центральної та Східної Європи підкреслить важливість ролі європейської інтеграції у пришвидченні інноваційного розвитку.

Важливу роль має входження країн Центральної і Східної Європи до європейського інноваційного простору. Це потребує значних зусиль щоб

підвищити національний інноваційний потенціал та поліпшити інтеграцію до європейських інноваційних процесів. Проблеми, які пов'язують з неефективністю взаємодії між науковою громадськістю та виробниками потребують розробки та впровадження ефективної стратегії інноваційного розвитку. Успіхи країн Західної Європи у можливості створити конкурентоспроможну економіку та інноваційну систему вказують на адекватну інтеграцію країн ЦСЄ. Особливу увагу звертають на розроблені національні інноваційні системи, яка б враховувала специфіку та потреби у кожній країні. Паралельно ці системи забезпечували активну участь цих країн у досягненні загальноєвропейських цілей.

Гармонізація у внутрішньому законодавстві країн Центральної та Східної Європи згідно європейських норм є критично важливий процес для їх інтеграції до Європейського Союзу. Цей процес передбачав реалізацію значних зусиль з адаптації національних особливостей законодавства до стандартів Європейського Союзу. Реалізація інтеграційних процесів вимагає від країн, що є кандидатами реформувати внутрішнє законодавство та прийняти нові закони, а також внести зміни до діючих норм та регуляції. Ці заходи спрямовують на те, щоб забезпечити відповідність з «*acquis communautaire*». Останнє є основою щоб забезпечити спільні стандарти та принципи у Європейському Союзі.

Можливість успішної інтеграції значною мірою залежить від здатностей країн ЦСЄ досягати прогресу у цих складних процесах. Це також має значення для того, щоб зміцнити регіональну стабільність та безпеку, з врахуванням ролі ЄС як глобального актора для сучасного політичного та економічного ландшафту. Потреба гармонізації законодавства, виступає важливим елементом процесу європейської інтеграції та вимагає від країн Центральної і Східної Європи великого зусилля та відданості у досягненні цієї мети.

Результати вступу країн Центральної та Східної Європи в зону євро відкрили перед ними і багато нових можливостей, так і багато нових викликів. Відтак, у контексті процесу зближення України та Європейського Союзу через

можливість ефективної діяльності Зони вільної торгівлі. Тут важливо правильно розуміти виклики та можливості, що виникли перед українською економікою та соціальною структурою. Лібералізувати торгівлю та гармонізувати регуляторне середовище дозволить реалізувати мету збільшення обсягу торгівлі та інвестиційних потоків. Тому результати вступу України до СОТ виявили вразливість сільськогосподарського сектора перед тиском імпоротної продукції, та ще раз підкреслило значення ретельної підготовки міжнародних угод. Виявлення несиметричності рівня підтримки сільського господарства в Україні та Європейському Союзу, а також суттєва різниця у торговельних режимах, створила додаткові виклики для українських виробників. Щодо інших викликів, то тарифні квоти та імпорتنі ліцензії, які функціонують у європейських структурах, мають можливість підтримувати нетарифні бар'єри, що обмежують можливості доступу української продукції до європейських ринків. Відповідно Україна змушена розвивати стратегії щодо можливостей захистити свої інтереси, включаючи підтримку нашого виробника, гармонізацію значного комплексу вітчизняних стандартів та пошук нових ринків. У цьому контексті, ефективність інтеграції з Європейським Союзом має стати кроком, що модернізує економіку, але й допоможе зберегти баланс між відкритістю до міжнародної співпраці та необхідністю захищати національні інтереси.

На сьогодні співпраця України та Європейського Союзу охопила широкий спектр галузей – енергетику та торгівлю, науку та охорону навколишнього середовища, лібералізацію візового режиму та інші важливі аспекти у спільних відносинах. Проте, виклики, які існують, а це низький рівень інформованості українців про Європейський Союз, часто об'єктивні сумніви відносно вигідності європейської інтеграції, війна з Росією, висвітлили складний шлях України до Європейської спільноти. До тепер існуючі проблеми, до яких відносять вибіркове правосуддя та корупцію у її управлінській та традиційній соціальній сферах, ускладнюють процес інтеграції, але, одночасно, ставлять перед нами низку внутрішніх завдань, які

вирішити можемо тільки ми, як єдине та консолідоване до спільної мети суспільство та держава. Враховуючи суму цих викликів та можливості, які вони одночасно відкривають, Україна буде зосереджуватись на реалізації внутрішніх реформ та проведенні активного діалогу з ЄС, аби досягти своєї мети – стати членом спільного європейського простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Українська публічна дипломатія: минуле, сьогодення та перспективи. Вісник східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, 2021. № 3 (267). URL: https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/26035/1/Птащенко_Пастушенко_Курцев_Кулініч.pdf.
2. Бернадський Б. В. Міжнародні конфлікти. Курс лекцій. К.: ДП «Вид. Дім «Персонал», 2012. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/mignar_konfl.pdf.
3. Руднєва В. Публічна дипломатія: теоретичні основи застосування нової інформаційно-комунікаційної технології в державному управлінні. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України, 2012. Вип.1. С. 147–153. 66
4. Сардачук П.Д., Кулик О.П. Дипломатичне представництво: організація і форми роботи: навч., посіб. Київ, 2001. 176 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-3803.html>. (дата звернення: 17.02.2025)
5. Світлична В. Ю. Інформаційна безпека: сутність та порядок реалізації. Інтернет–конференції ХНУМГ ім. ОМ Бекетова. 2015. С.97-100.
6. Сирота О. Технології успіху в політичних переговорах. Інтернетверсія всеукраїнського часопису «Політика. Право. Життя.». 2013. URL: http://www.pollawlife.com.ua/2013/11/blog-post_8687.html. (дата звернення: 17.02.2025).
7. Соціокультурні фактори економічного розвитку: монографія за загальної редакції Пилипенка О. Н. Міністерство освіти та науки України, Нац. гірн. ун-т. Дніпро: НГУ, 2017. 182 с.
8. Стрельцов Є.Л. Міжнародні конфлікти: спроба визначення: збірник наукових праць. Актуальні проблеми держави і права. 2015. № 75. С. 227–234.
9. Тимчук Д., Карін Ю., Машовець К. Вторгнення в Україну: хроніка російської агресії. Київ: Брайт Букс, 2016. 240 с.

10. Яхно Т. П. Конфліктологія та теорія переговорів: навч. посіб. Київ. Центр учбової літератури, 2012. 168 с.
11. Організація Об'єднаних Націй. Статут ООН. Нью-Йорк, 1945. – С. 317–322.
12. Конвенції Гаазьких мирних конференцій 1899 та 1907 років. Гаага, 1907. – С. 45–48.
13. Міжнародний Суд ООН. Практика та прецеденти. Нью-Йорк, 2015. – С. 102–108.
14. Міжнародне право: сучасні тенденції / Під ред. І. Коваленка. Київ, 2018. – С. 67–75.
15. Регіональні організації у миротворчій практиці / О. Петренко. Київ, 2019. – С. 150–156.
16. Гібридні механізми врегулювання міжнародних спорів / В. Сидоренко. Харків, 2020. – С. 88–92.
17. Новітні виклики міжнародного права: кібербезпека та інформаційні загрози / Л. Ковальчук. Львів, 2021. – С. 55–60.
18. Митко А. М. Інформаційно-аналітична діяльність у міжнародних відносинах. Луцьк. ВМА «Терен», 2012. 84 с.
19. Окладна М. Г., Стеценко В. Ю. Роль цифрової дипломатії в сучасній зовнішній політиці держави. Електронне наукове видання "Право та інноваційне суспільство". 2020. № 2 (15). URL: https://apir.org.ua/wpcontent/uploads/2020/12/Okladna_Stetsenko15.pdf
20. Лісовський П.М. Міжнародні відносини: ментальність, геополітика, глобалізація: Навч. посіб. К.: Кондор-Видавництво, 2017. 156 с.
21. Галушко В. П. Діловий протокол та ведення переговорів: навч., посіб. Вінниця: Нова Книга, 2002. 226 с.
22. Дубов Д. Політика культурної дипломатії як механізм реалізації стратегічних комунікацій держави. Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. Асоц. б-к України. Київ, 2017.

23. Причини війн у ХХІ столітті? Армія inform: веб-сайт. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/03/21/prychyny-vijn-u-hhi-stolitti-proskladneprostymyslovamy/>

24. ICJ (International Court of Justice), Advisory Opinion on Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, 8 July 1996. Para. 75 URL: <http://www.icjci.org/icjwww/icasess/iunan/iunanframe.htm>

25. Ipsen K. Völkerrecht. München: Beck, 2004. S. 1219-1220 41. Pictet J. Le droit humanitaire et la protection des victims de la guerre. Leiden: Sijthoff, 1973. P.

26. Meron T. International Criminalization of Internal Atrocities // American Journal of International Law. 1995. Vol. 89. P. 100.

27. Advisory Opinion on Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, 9 July 2004. Paras. 102, 106 URL: // <http://www.icjci.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&k=5a&case=131&code=mwp&p3=4> 67

28. Greenwood Ch. Historical Development and Legal Basis // The Handbook of Humanitarian Law in Armed Conflicts / Ed. by D. Fleck. Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 9.

29. Laura M. Olson, ‘Practical challenges of implementing the complementarity between international humanitarian and human rights law — demonstrated by the procedural regulation of internment in noninternational armed conflict’, Case Western International Law Journal, Vol. 40 (2009)

30. Perspectives of ICRC Study on Customary International Humanitarian Law / Ed. by E. Wilmschurst and S. Breau. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. P. 265.

31. Liesbeth Zegveld, Accountability of Armed Opposition Groups in International Law, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, pp. 9–38, with further references.

32. Law Reports of Trials of War Criminals. Vol. 10. London: The United Nations War Crimes Commission, 1947-1949. P. 138–139

33. Norberto Bobbio, 'Des critères pour résoudre les antinomies', in Chaïm Perelman (ed.), *Les antinomies en droit: Etudes*, Bruylant, Brussels, 1965, pp. 237–41

34. Frowein J., Peukert W. *Europäische Menschenrechtskonvention. EMRK-Kommentar*. Kehl: Engel, 2009. Art. 15. Rn. 16

35. Maslaton M. *Notstandsklauseln im regionalen Menschenrechtsschutz*. Lang, 2002. S. 190; Melzer N. *Op. cit.* P. 122

36. Anja Lindroos, 'Addressing norm conflicts in a fragmented system: the doctrine of *lex specialis*', *Nordic Journal of International Law*, Vol. 74 (1) (2005), p. 42. 68

37. Kessler B. *Die Durchsetzung der Genfer Abkommen von 1949 in nichtinternationalen bewaffneten Konflikten auf Grundlage ihres gemeinsamen Art.1*. Berlin: Duncker & Humblot, 2001. S. 184

38. Georg Schwarzenberger, *International Law as Applied by International Courts and Tribunals*, Vol. 1, Stevens, London, 1969, p. 474

39. Security Council Resolutions: 1120 (1997), 14 July 1997; 1315 (2000), 14 August 2000.

40. UNCommHR, Resolution 2002/79, Impunity, 25 April 2002
URL: <http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/TestFrame/cd893dbd5bbd5ed7c1256bab0051565d?OpenDocument>.

41. Marco Sassòli, *Bedeutung einer Kodifikation für das allgemeine Völkerrecht — mit besonderer Betrachtung der Regeln zum Schutze der Zivilbevölkerung vor den Auswirkungen von Feindseligkeiten*, Helbing & Lichtenhahn, Basel, 1990.

42. *Güleç v. Turkey*. Paras. 81, 82; *Ögur v. Turkey*. Paras. 91, 92; *ECHR, Trubnikov v. Russia*, Judgment, 5 June 2005 (final: 30 November 2005). Para. 86
URL: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-69616>.

43. *Manual on Military Law, Part III, The Law of War on Land*, UK War Office, London, 1958, para. 115.

44. Greer S. The Margin of Appreciation: Interpretation and Discretion under the European Convention on Human Rights. Human rights files No. 17, Council of Europe Publishing. 2000. P. 27.

45. Організація Об'єднаних Націй. Статут Організації Об'єднаних Націй. Видано Департаментом громадської інформації ООН. Київ, 2008. URL:https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf